

Bölgesel Güvenlik Kompleksi Kuramı'nda Yalıtıcı Kavramı: Doğu Akdeniz ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme

The Concept of Insulator in the Regional Security Complex Theory: An Assessment on the Eastern Mediterranean and Turkey

Merve AKBAYIR^a, Cem SAVAŞ^b✉

MAKALE BİLGİSİ

<i>Makale Geçmişi</i>	
Başvuru	18 Şubat 2021
Kabul	10 Mayıs 2021
Yayın	23 Eylül 2021
Makale Türü	Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler

Bölgesel Güvenlik Kompleksi Kuramı,
Doğu Akdeniz,
Türkiye, Yalıtıcı Bölge,
Yalıtıcı Devlet,
Uluslararası İlişkiler

ARTICLE INFO

<i>Article History</i>	
Received	18 February 2021
Accepted	10 May 2021
Available Online	23 September 2021
Article Type	Research Article

Keywords

Regional Security Complex Theory,
Eastern Mediterranean,
Turkey, Insulator Region,
Insulator State,
International Relations

ÖZ

Bu makalenin amacı, Bölgesel Güvenlik Kompleksi Kuramı açısından Doğu Akdeniz ve Türkiye örneğinden hareketle yalıtıcı kavramını bölge ve devlet analiz düzeylerinde ele almaktır. Kopenhag Okulu'nun geliştirdiği bu kurama göre, bölgesel güvenlik kompleksi, iki veya daha fazla devletin karşılıklı olarak etkilendiği yoğun çatışma-iş birliği dinamikleri, coğrafi ve tarihsel yakınlık ve jeopolitik rekabet ilişkileri gibi değişkenlere dayanır. Yalıtıcı kavramı, Bölgesel Güvenlik Kompleksi Kuramının geliştirdiği bir kavram olmasına karşın ilgili literatürde kapsamlı bir şekilde ele alınmamış ve deyim yerindeyse marjinalleşmiştir. Bu kuram bağlamında istisnai bir bölge olarak ele alınabilecek Doğu Akdeniz, Avrupa ve Ortadoğu bölgesel güvenlik kompleksleriyle kıyaslandığında ayırt edici özelliklere sahiptir. Yalıtıcı bir alana dönüşen Doğu Akdeniz'de, bazı Avrupa Birliği ve Ortadoğu ülkeleri ile ABD gibi küresel bir gücün yanı sıra Türkiye de bulunmaktadır. Bununla birlikte, Akdeniz'e en uzun kıyı şeridinde sahip ülke olmasına karşın Türkiye bu bölgede bir yalıtıcı devlet olmayı sürdürmektedir. Bu makalede, Doğu Akdeniz yalıtıcı bölgesinde bir yalıtıcı devlet olarak Türkiye'nin konumu ve rolü Bölgesel Güvenlik Kompleksi Kuramı ışığında incelenecektir.

ABSTRACT

The purpose of this article is to focus on the concept of the insulator in regional and domestic levels of analysis based on the case of the Eastern Mediterranean and Turkey in light of the Regional Security Complex Theory. According to the Copenhagen School, the regional security complex is a concept centered on various variables such as intense conflict-cooperation dynamics in which two or more states are mutually affected, geographic and historical proximity and relations of geopolitical rivalry between states. Although the concept of insulator is a concept developed by the Regional Security Complex Theory, it has not been comprehensively addressed in the relevant literature and has been almost marginalized. The Eastern Mediterranean, which can be considered as an exceptional region in the context of this theory, has distinctive features compared to the European and Middle Eastern regional security complexes. As an insulator region, Eastern Mediterranean gathers several European Union and some Middle East countries, the United States as a global power and Turkey. Turkey has the largest coastline in the Eastern Mediterranean, she remains an insulator state in this region. In this article, Turkey's position and role as an insulator state in the Eastern Mediterranean as an insulator region will be studied from the perspective of Regional Security Complex Theory.

EXTENDED SUMMARY

Research Problem

Major events affecting the international system such as the end of the Cold War and the 9/11 attacks have changed the

dimension and scope of international security as regional dynamics came to the fore in Security Studies. In this context, the Regional Security Complex Theory (RSCT) developed by the Copenhagen School has revealed this transformation in the field of security. According to

✉ Sorumlu Yazar/Corresponding Author

^a Araştırmacı, Southampton Üniversitesi, Maritime Law LLM, Southampton, **E-Posta:** ma2n21@southampton.ac.uk, **ORCID:** https://orcid.org/0000-0002-2368-739X

^b Dr. Öğretim Üyesi, Yeditepe Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (Fransızca) Bölümü, İstanbul, **E-Posta:** cem.savas@yeditepe.edu.tr, **ORCID:** https://orcid.org/0000-0002-8620-6514

△ Yazarlar bu çalışmanın tüm süreçlerinin araştırma ve yayın etiğine uygun olduğunu, etik kurallara ve bilimsel atf gösterme ilkelerine uyduğunu beyan etmiştir. Aksi bir durumda Akdeniz İİBF Dergisi sorumlu değildir.

researchers such as Barry Buzan and Ole Wæver, there are security concerns that will bring multiple countries together due to geographic proximity. In that, regional security complexes are formed within the framework of the anarchic nature of the international system, balance of power, geographic proximity and amity-enmity relations. For RSCT, the world is divided into various regional complexes, global powers and insulator states.

While this theory deals with regional security complexes and their characteristics, it has not comprehensively examined the concept of the insulator at regional level. However, from a theoretical level, the concept of the insulator is a very central concept for understanding regional security. Although this concept has two dimensions as state and region, it has become almost synonymous with the state. Considering the literature in this subject, there has not been much investigation on the concept of “insulator region”. Meanwhile, Turkey is considered as an insulator state by Buzan and Wæver but it is not explained comprehensively. Also, despite its strategic location, the Eastern Mediterranean is almost not studied at all by this theory. Respectively, this article aims to assess the insulator region and insulator state in the context of the Eastern Mediterranean and Turkey to fill this theoretical gap. Especially, the fact that the concept of insulator has not been adequately addressed in the Turkish literature is a deficiency for the fields of International Relations and Security Studies. Accordingly, the relationship between Turkey as an insulator state and the Eastern Mediterranean insulator region merits attention because these two units have both insulator character and they interact with each other on various levels.

Research Questions

First, we need to dwell on the place of the Eastern Mediterranean within RSCT. In their map showing regional security complexes Buzan and Wæver (2003) studied the world around seven different areas. Nevertheless, in this map (Figure 1), the Eastern Mediterranean, which is squeezed between Europe and the Middle East and has very uncertain borders, seems to be isolated and marginalized. In the Eastern Mediterranean, there have been many issues affecting both Europe and the Middle East recently. Based on these, the following questions guided this study: On what conceptual basis can the regional security structures in the Eastern Mediterranean be explained? What are the similarities of the Eastern Mediterranean with the European and Middle Eastern regional security complexes? In what ways does the Eastern Mediterranean differ from these two regions? What are the features that make the Eastern Mediterranean an insulator region?

On another level, both internal and external factors excel at insulating Turkey as a state. How can internal variables that make Turkey an insulator state be defined? In this context, what kind of variables related to the Eastern Mediterranean contribute to Turkey's insulating function? What kind of relationship is at stake between Turkey as an insulator state and the Eastern Mediterranean as an insulator region? In this article based on RSCT, the Eastern Mediterranean and Turkey, the following hypotheses have been developed: First, it is argued that the Eastern Mediterranean is an insulator region. Second, Turkey defined as an insulator

state by this theory, is alleged to be the main component of this insulator region.

Literature Review

The concept of regional security complex was first put forward by Barry Buzan and later developed with Ole Wæver within the framework of RSCT which is considered within the Copenhagen School and has been influenced by neorealism, constructivism and the English School. In this study, the extent to which RSCT benefited from these theories and at what points it differentiated was revealed. Various levels of analysis (global, regional and state) regarding the regional security complex issue have been studied. In addition, a power classification has been made for the regional security complex within the concepts of *global power*, *great power* and *regional power*.

The characteristics of the insulator concept, which is the starting point of the study, and the limits of RSCT on this matter are discussed in multiple dimensions. The concept of the insulator is referred for both state and region in the related literature. Turkey, Myanmar and Afghanistan are among insulator states. As opposed to the insulator state, the concept of the insulator region is not sufficiently explained by the theory. Similar to the deficiencies in the theory, there are very few studies on the insulator region in the literature. Hence, the Eastern Mediterranean as an insulator region should be focused on more. In this study, these deficiencies have been emphasized and the theoretical foundations of the concept of insulator region have been further developed.

The Eastern Mediterranean is a critical region that has witnessed security problems such as the Arab Spring, the Syrian crisis, energy issues, the refugee crisis and terrorism in the last decade. The relation between these problems and being an insulator region must be revealed as the problems in the region are parallel with the notions studied on insulator regions. In other words, theory and practice is intertwined in the Eastern Mediterranean such as energy issues (cooperation), Syrian crisis (conflict), Turkish-Greek rivalry (amity-enmity relations) and the effect of Turkey (an insulator state). Therefore, this article aims to make a contribution to the literature by scrutinizing the Eastern Mediterranean and the concept of insulator region together. The fact that RSCT does not sufficiently explain how Turkey differs from other insulator states' cases constitutes a theoretical drawback. However, its relative economic capabilities, its memberships in international organizations such as G20, OECD and NATO as well as its strategic position between Europe and Middle East make Turkey a unique insulator state in the Eastern Mediterranean insulator region. In general, the characteristics of Turkey have been ignored by this theory. Furthermore, there is no comprehensive study on Turkey's position and role in the Eastern Mediterranean. Hence, the lack of a conceptual study examining the relationship between these two units (Turkey and the Eastern Mediterranean) is a serious deficiency of the relevant literature.

Methodology

The literature review is one of the primary methods used in this study. As the result of a detailed electronic database through literature review, several articles about the concept of RSCT, Turkey and the Eastern Mediterranean region probed and qualitative data was collected. In addition to the

comprehensive evaluation of these databases, text analysis based on official sources and media news was conducted.

On the other hand, this article is based on an interdisciplinary background. In addition to the theories of International Relations and Security Studies, this study based on the concept of the insulator, Turkey and the Eastern Mediterranean have also benefited from Geopolitics. In addition to RSCT, it is possible to expand the scope of the studies related to the Eastern Mediterranean in the fields of History, Geography, Economy, Culture and similar fields within the framework of approaches based on other disciplines. Based on this study, other case studies related to the Eastern Mediterranean regarding all these different fields can be further conducted. Since only qualitative data are used in this study, there is no need to obtain any Ethics Committee approval.

Results and Conclusions

This study concludes that the Eastern Mediterranean should be considered as an insulator region. The Eastern Mediterranean has its own geographical and historical characteristics and these features make this area an insulator region. The main elements that distinguish the Eastern Mediterranean from the European and Middle Eastern regional security complexes are its geographically limited and closed area, an insulator state in the region and reflecting amity-enmity relations. While the multipolarity and conflict dynamics at the regional level approximate the Eastern Mediterranean directly to the Middle Eastern regional security complex, the cooperation dynamics in the region make it relatively closer to the European regional security complex. In this context, because of being an insulator, both the Eastern Mediterranean and Turkey are influenced by European and Middle Eastern regional security complexes. Thus, these two units, which have a common insulating feature, affect each other negatively.

In this study, Turkey is considered as an insulator state in the Eastern Mediterranean which can be analysed as an insulator region. There are external and internal factors that cause this situation affecting Turkish foreign policy. External factors originating from the Eastern Mediterranean are based on the idea that the region is a geographically closed and limited area and historical amity-enmity relations. Social and economic transformation in Turkey since the 1980s and its effects on Turkish foreign policy are among internal factors that make Turkey an insulator state. This transformation has manifested itself as new principles in Turkish foreign policy, the importance given to the Middle East and an active foreign policy goal during the Davutoğlu period. The alliance between the EU, Greece, Greek Administration of Southern Cyprus, Israel and Egypt in the Eastern Mediterranean represents a sort of containment and even isolation for Turkey. Additionally, the problems in Turkey-EU relations also contribute to Turkey's insulator position. For a state like Turkey which has a perspective of *regional power*, the effect of being an insulator should be discussed not only in the realm of foreign policy and security but also economy, culture and society. Accordingly, this outlook will be useful for future studies on the Eastern Mediterranean and Turkey in the field of IR and Security Studies.

1. Giriş

Bu çalışmada, Doğu Akdeniz Bölgesel Güvenlik Kompleksi Kuramı (BGKK) bağlamında bir *yalıtıcı bölge* olarak incelenmiş ve Türkiye'nin bu coğrafyadaki *yalıtıcı devlet* konumu tartışılmıştır. Farklı analiz düzeylerinde bölgesel güç, güvenlik kompleksi ve yalıtıcılık gibi kavramları Güvenlik Çalışmaları alanına kazandıran BGKK, Doğu Akdeniz ve Türkiye üzerine bir değerlendirme için uygulamaya dönük kapsamlı bir teorik bütün sunmaktadır. *Bölgesel güvenlik kompleksinin* dayandığı iki veya daha fazla devletin karşılıklı olarak etkilendiği yoğun çatışma-iş birliği dinamikleri, coğrafi ve tarihsel yakınlık ile jeopolitik rekabet ilişkileri gibi değişkenlerden hareketle, bu çalışmada Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin yalıtıcılık sorunsalı bağlamında birbirleriyle nasıl ilişkili oldukları incelenmiştir. Yalıtıcı kavramının devlet ve bölge olmak üzere iki boyutu olmasına karşın bu kavram aslında devletle özdeşleşmiş ve literatürde “yalıtıcı devlet” kavramı daha detaylı incelenmiştir. Yalıtıcı devlete karşılık yalıtıcı bölge kavramı ise kuram tarafından yeterince açıklanmamıştır. Bunun bir sonucu olarak uluslararası literatürde de yalıtıcı bölge ile ilgili çalışmalar neredeyse yok denecek kadar azdır. Türkçe literatürde de yalıtıcı kavramının yeterince ele alınmamış olması Uluslararası İlişkiler ve Güvenlik Çalışmaları için bir eksiklik (Yavuz ve Özdal, 2020; Birdişi ve Gönen, 2017; Akgül, 2020).

Yalıtıcı bölge kavramının kuramda yeterince geliştirilememiş olmasıyla birlikte, Doğu Akdeniz konusu da yeterince ele alınmamıştır. Dolayısıyla bu kuram içinde ancak marjinal bir yere sahip olan Doğu Akdeniz tam da bu nedenle BGKK'nin oldukça eksik bir yönünü oluşturmaktadır. BGKK çerçevesinde Doğu Akdeniz ile ilgili çalışmalar ülkemizde son derece azdır (Sarı, 2019; Örki, 2016). Bu sebeple, Doğu Akdeniz ve yalıtıcı bölge kavramını bir arada inceleyen bu makale, literatüre özgün bir katkı yapmayı ve Doğu Akdeniz'in izole durumunu bölgesel düzlemde irdelemeyi hedeflemiştir. Aslında, BGKK ile birlikte diğer disiplinlere dayalı yaklaşımlar çerçevesinde Doğu Akdeniz'le ilgili çalışmaların Tarih, Coğrafya, Ekonomi, Kültür ve benzeri alanlarda kapsamının genişletilebilmesi mümkündür. Öte yandan, devlet düzeyinden bakıldığında ise, diğer yalıtıcı devletlerden farklılaşan Türkiye örneği BGKK tarafından yeterince açıklanmamış, Türkiye'ye ait özellikler bu kuram tarafından âdeta göz ardı edilmiştir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki konumu hakkında bu teorik perspektiften yapılan kapsamlı bir çalışma bulunmazken bu iki analiz birimi arasındaki ilişkiyi irdeleyen kavramsal bir çalışma da ilgili literatürün yapısal bir eksikliğidir. Bu bağlamda makale, Türkçe literatürde *yalıtıcı bölge* ve *yalıtıcı devlet* kavramlarını Doğu Akdeniz ve Türkiye örnek vakaları çerçevesinde hem teori hem uygulama açısından ele alan bir çalışma sunmayı amaçlamıştır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve 11 Eylül gibi uluslararası sistemi derinden etkileyen gelişmeler bölgesel dinamiklerin öne çıkmasına neden olarak uluslararası güvenliğin yapısını değiştirmiştir. Bu yeni güvenlik yapısını analiz etmek amacıyla Barry Buzan ve Ole Wæver Realizm, İngiliz Okulu, İnşacılık ve Bölgeselcilik anlayışlarından etkilenerek Kopenhag Okulu çerçevesinde BGKK geliştirmişlerdir. BGKK, temel uluslararası kırılmalardan

hareketle bölgeselleşme ile küreselleşme eğilimleri arasındaki dengeleri anlamamıza imkân vermektedir. Barry Buzan ve Ole Wæver'a (2003:3) göre, bu yeni güvenlik ilişkileri uluslararası sistemin ne tek kutuplu ne de çok kutuplu oluşuyla açıklanabilmektedir. Bu nedenle kuram, Güvenlik Çalışmaları alanında güvenliğin kapsamını genişletmiş, yoğun karşılıklı güvenlik bağımlılıklarının meydana getirdiği bölgelerin önemi üzerinde durmuş ve dünyayı süper güçlere, farklı bölgesel güvenlik komplekslerine ve *yalıtlıcılara* (*bölge ya da devlet*) ayırarak uluslararası güvenliği ele almıştır. Kopenhag Okulu'na göre, *bölgesel güvenlik kompleksi*, iki veya daha fazla devletin karşılıklı olarak etkilendiği yoğun çatışma-iş birliği dinamikleri, coğrafi ve tarihsel yakınlık ve jeopolitik rekabet ilişkileri gibi değişkenlere dayanır.

Kurama göre, bölgesel güvenlik kompleksleri kendilerine has güvenlik dinamiklerine sahiptir ve farklı komplekslerin güvenlik yapılarından çok etkilenmeleri beklenmemektedir. Bu noktada, Bölgesel Güvenlik Komplekslerini birbirlerinden ayıran zayıf etkileşim sınırları olarak tanımlanan yalıtıcı kavramı, uluslararası güvenlik örgüsünü açıklamada üst düzeyde bir rol oynamaktadır. Aslında, yalıtıcı kavramı hem devletler hem de bölgeler için kullanılabilir. Örneğin Güney Asya ve Güneydoğu Asya arasında yer alan Myanmar (Burma); Avrupa ve Ortadoğu arasında kalan Türkiye, Güney Asya ve Ortadoğu arasındaki Afganistan; Güney Asya ve Kuzeydoğu Asya arasında sıkışan Nepal birer *yalıtıcı devlettir*. Diğer yalıtıcı devletlerle karşılaştırıldığında Türkiye ekonomik, siyasi ve coğrafi özellikleriyle farklılaşmaktadır. Buzan ve Wæver'ın yalıtıcı devletlerin dış politikada pasif olacağı öngörüsünün aksine Türkiye oldukça aktif bir dış politika izlemektedir. Bu da Türkiye'yi diğer yalıtıcı devletlerden ayıran önemli bir unsurdur.

BGKK'nin yalıtıcı bölge kavramı ile içerdiği önemli bir eksiklik Doğu Akdeniz'e bölgesel açıdan çok az yer verilmiş olmasıdır. Oysa günümüzde Doğu Akdeniz, Avrupa ve Ortadoğu bölgesel güvenlik kompleksleri bağlamında hem bölgesel güvenlik sorunları hem de Türk dış politikası açısından âdeta patlamaya hazır bir saatli bomba gibidir. Doğu Akdeniz, enerjiyle ilgili meseleler, deniz alanlarının sınırlandırılması, terörizm, göçmen krizi, iç savaşlar ve uluslararası müdahaleler gibi konularla günümüzde sıkça anılan bir bölgedir. Bu bölgede, Avrupa Birliği (AB) ile Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ve Fransa gibi birlik üyesi ülkelerle birlikte İsrail, Mısır ve Suriye gibi Doğu Akdeniz'e kıyısı olan Ortadoğu ülkeleri de varlık göstermektedir. Ayrıca 2020'den itibaren bu alanda Avrupa ortak güvenlik alanı dışında kalan İngiltere gibi etkili bir oyuncu, ABD gibi küresel bir güç ve BGKK'ye göre yalıtıcı bir devlet olan Türkiye bir arada bulunmaktadır. Dolayısıyla konum itibarıyla oldukça stratejik olan Doğu Akdeniz ile Türkiye'nin arasındaki ilişkinin yalıtıcılık sorunsalının daha kapsamlı şekilde incelenmesi gerekmektedir. Bu çalışma, kuram tarafından yeterince açıklanmayan "yalıtıcı devlet" ve "yalıtıcı bölge" kavramları ışığında Doğu Akdeniz ve Türkiye örnek vakalarına dayanarak söz konusu teorik boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Metodolojik olarak disiplinlerarası bir perspektife dayanan makale Uluslararası İlişkiler, Güvenlik Çalışmaları ve Jeopolitika gibi çeşitli disiplinlerden faydalanmaktadır. Bu çerçevede, mevcut akademik literatür, resmi kaynaklar ve ulusal/uluslararası medya

organlarının incelenmesiyle Doğu Akdeniz ve Türkiye arasında nasıl bir ilişkinin söz konusu olduğu tartışılmıştır.

Bu çalışmaya yön veren teorik ve kavramsal sorunlar ışığında, Doğu Akdeniz sahip olduğu kendine özgü nitelikleriyle bir *yalıtıcı bölge* olarak ele alınmaktadır. Bu bölgesel düzlemde, Türkiye'nin de Doğu Akdeniz'de yer alan bir *yalıtıcı devlet* olduğu savunulmaktadır. Ayrıca, sahip oldukları yalıtıcı özelliklerin bir sonucu olarak Doğu Akdeniz ve Türkiye birbirini karşılıklı olarak etkiledikleri iddia edilmektedir. Makalede Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika açısından yalıtıcı kavramının potansiyel önemine karşın BGKK'nin yalıtıcı kavramını yeterince geliştiremediği sonucuna varılmıştır. Buna ek olarak, Doğu Akdeniz'in kendine has özellikleri nedeniyle Avrupa ve Ortadoğu Bölgesel Güvenlik kompleksleri arasında sıkışan bir yalıtıcı bölge olduğu ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de bir yalıtıcı devlet olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde Buzan ve Wæver'in ortaya koyup geliştirdiği BGKK bağlamında bölge ve *yalıtıcı* kavramı hem devlet hem de bölge açısından değerlendirilecektir. Buna ilave olarak BGKK'nin teorik temelleri, bölgesel güvenlik kompleksi kavramı, güç sınıflandırmaları ve bölgesel gücün özellikleri incelenecektir. İkinci bölümde, karmaşık bir *yalıtıcı bölge* olarak Doğu Akdeniz'in temel nitelikleri üzerinde durulacaktır. Doğu Akdeniz'i yalıtıcı bir bölge yapan iç ve dış faktörler ile birlikte bu bölgenin Avrupa ve Ortadoğu Bölgesel güvenlik komplekslerinden farklılıkları ve benzerlikleri ortaya konulacaktır. Son bölümde ise, Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin *yalıtıcı devlet* konumu ve işlevi ele alınacaktır. Bu doğrultuda ilk olarak Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yalıtılma süreci ve bunun nedenleri incelenecektir. Daha sonra ise, Buzan ve Wæver'ın hangi kavramsal dinamiklerle Türkiye'yi incelediği üzerinde durulacaktır.

2. Bölgesel Güvenlik Kompleksi Kuramına Göre Yalıtıcı Kavramı

Kavram olarak bölgesel güvenlik kompleksi ilk olarak Barry Buzan (1983) tarafından ortaya konmuş, daha sonra Ole Wæver'm da katkılarıyla geliştirilmiştir (Buzan ve Wæver, 2003). Buzan (1991:190) için bölgesel güvenlik kompleksi, güvenliğin kapsamını oluşturan faktörler ile yoğun karşılıklı bağımlılık kavramının bir sentezidir. İngiliz Okulu'ndan büyük ölçüde esinlenen BGKK, ayrıca çoğulcu güvenlik yaklaşımını yansıtan Kopenhag Okulu'yla da özdeşleşmiştir. Buzan (1991) siyasal, toplumsal, ekonomik, çevresel ve askeri olmak üzere güvenlikle ilgili sorunları beş alanda inceler. Kopenhag Okulu'nun altını çizdiği beş güvenlik boyutu güvenlik çalışmalarında kavramsal bir genişlemeye işaret ederken, analiz düzeyleri olarak derinleşmeye gitmiş, uluslararası, bölgesel, ulusal, yurtiçi gruplar ve bireyler gibi farklı analiz düzeylerini incelemiştir (Brauch, 2012:171).

Tablo 1'de belirtildiği üzere, BGKK temel olarak neorealizm, bölgeselcilik ve inşacılığa dayansa da bu üç teorik yaklaşımdan bazı noktalarda farklılaşır. Gerek topraksal (*territorial*) gerek güvenlik merkezli nitelendirilebilecek neorealist ve bölgeselci yaklaşımlara koşut olarak BGKK, uluslararası sistem düzeyini inkâr etmeden bölgesel analiz düzeyine odaklanmıştır. Bölgesel güvenlik komplekslerinin oluşumunda hem devlet hem de

bölgelere odaklanıldığı gibi tehditlerin uzak mesafelerden ziyade yakın mesafede daha etkili olması fikri öne çıkar (Buzan ve Wæver, 2003:461). Böylelikle, salt neorealist bir yaklaşımın ötesine geçilmektedir (Buzan ve Wæver, 2003:5). Öte yandan, güvenlik kavramı aktörlerin davranışlarının bir toplamı olarak görülmekte ve bölgesel güvenlik kompleksleri yalnızca güvenlik çerçevesinde bir toplumsal inşa sürecine bağlanmaktadır. Bu nedenle BGKK'nin; inşacılığı güvenlik konularıyla kısıtlayarak kapsamını daralttığı ve bu çerçevede inşacılığın BGKK'nin ancak bir unsurunu oluşturduğu söylenebilir (Buzan ve Wæver, 2003:48). İngiliz Okulu'ndaki uluslararası sistemin varlığı, devlet merkezilik, tarih ve coğrafyaya atfedilen önem ile uluslararası toplumun farklı biçimde bölgelerde farklı işlediği düşüncesi gibi unsurlar BGKK'de de ön plandadır.

Tablo 1. BGKK'yi Etkileyen Uİ Teorileri (Buzan ve Wæver, 2003)

Neorealizm	Sosyal İnşacılık	İngiliz Okulu
Anarşi ve Sistem	Dostluk-düşmanlık ilişkisi	Uluslararası Sistem
Kutupluluk	Aktörlerin karşılıklı algıları	Tarih ve Coğrafya
Devlet-merkezilik	Sosyal inşa süreci ve kültürel değişkenler	Güvenlikleştirme
Güç dengesi	Güvenlikleştirme	Başat güçler

Soğuk Savaş sonrasında uluslararası güvenliğin değişen yapısı, iki süper gücün arasındaki rekabetin sonlanmasıyla diğer devletlerin daha çok etkin olmasına imkân sağlamış, böylece bölge kavramı giderek önem kazanmıştır (Buzan ve Wæver, 2003:3). Bu kapsamda, Peter Katzenstein'in (2005:1) deyiimiyle “*bir bölgeler dünyası*” ortaya çıkmıştır. Bir alanın bölge sayılabilmesi için birbirine yakın devletler arasında yoğun bir etkileşim şarttır (Kelly, 2007:206). Bu çerçevede, güvenlik ilişkileri bölgesel alanda yoğunlaşır ve zamanla devletlerarası etkileşimler sonucu dostluk-düşmanlık ilişkileri gelişir (Kelly, 2007:207). Bu makalede istisnai bir bölge olarak incelenen Doğu Akdeniz buna güzel bir örnektir. Bölge, coğrafi yakınlıkla bağlanan bir grup devletin arasındaki güvenlik ilişkileri ile oluşan farklı bir alt-sistemdir (Buzan, 1991:188). Bu bağlamda, bölgelerin kendine has çeşitli güvenlik temaları ve bu çeşitliliğin nasıl inceleneceği BGKK'nin ana konusudur (Buzan ve Wæver, 2003:448).

BGKK ile ilgili yapılacak herhangi bir çalışma dünyanın farklı bölgesel güvenlik komplekslerine, küresel güçlere ve yalıtıcı birimlere bölünmesiyle başlar (Buzan ve Wæver, 2003:48). *Süper* ya da *küresel* güçler, güvenlik ilişkilerinde coğrafya ve mesafeleri büyük ölçüde aşan, küresel sistem düzeyinde hareket eden devletlerdir. Aslında, her devlet sadece tek bir komplekse ait olabilirken bu durumun istisnası *küresel güçlerdir*. *Büyük güçler* ise, kendilerini bölgesel güçlerden daha üstte konumlandıran, genellikle *küresel güç* adayı olarak görülen ve birkaç bölgeye etki edebilen devletlerdir (Buzan ve Wæver, 2003:35). *Büyük güçler*, küresel güçlerle birlikte küresel analiz düzeyinde incelenirler ancak büyük güçlerin küresel sisteme etki etme kapasiteleri sınırlıdır (Buzan ve Wæver, 2003:445; Barrinha, 2014:167). *Büyük güçler* arasında yaşanan rekabet süreçleri kendiliğinden bölgesel güvenlik kompleksleri içerisindeki rekabeti güçlendirir (Buzan, 1991:222). Soğuk Savaş sonrası uluslararası alanda büyük güçler İngiltere, Fransa, Almanya ya da bir bütün olarak AB, Japonya, Çin ve Rusya'dır (Buzan ve Wæver, 2003:36).

Buzan'a (1991:190) göre, bir güvenlik kompleksi “*bir grup ülkenin temel güvenlik kaygılarının, gerçekçi bir şekilde birbirinden ayrı düşünülmemeye kadar birbirine bağlanması*” süreci üzerine kuruludur. Bölgesel güvenlik kompleksleri, aralarında yoğun karşılıklı bağımlılık bulunan ve temel olarak sadece güvenlik kavramı çerçevesinde tanımlanan analitik birimlerdir (Buzan, 1991:191). Bölgesel güvenlik kompleksi, bir kompleksi komşu komplekslerden ayıran sınırlar, en az iki birimin bulunduğu anarşik bir sistem ve güç dağılımı ile dostluk-düşmanlık ilişkilerini kapsayan unsurlardan oluşur (Buzan, 1991:189). Örneğin, Polonyalılar ile Ruslar arasında görüldüğü gibi tarih içinde süregelen düşmanlık ilişkileri söz konusudur (Buzan, 1991:190). Benzer şekilde, Yunanistan ve GKRY gibi AB ülkeleriyle kurduğu ilişkiler, Türkiye ile Avrupa Bölgesel Güvenlik Kompleksi arasındaki etkileşime etki eder. Uluslararası sistemden incelendiğinde, güvenlik kompleksleri coğrafi faktörler ile uluslararası anarşik yapı arasındaki etkileşimle ortaya çıkmaktadır (Buzan, 1991:191). Buzan'ın ifade ettiği üzere, “*devlet ve sistem (küresel) düzeyi veya ulusal güvenlik ile uluslararası güvenlik arasındaki boşluğu (bölgesel) güvenlik kompleksleri doldurur*” (Buzan, 1991:187).

Yalıtıcı kavramı, BGKK'nin merkezinde yer almasına karşın bu kuram tarafından Buzan ve Wæver'in (2003:483) tabiriyle yeterince keşfedilmemiştir. Buradaki esas sorun *yalıtıcı* kavramının nasıl ele alınacağı sorunudur. Her bölgesel güvenlik kompleksi kendi iç dinamikleri üzerine kurulu olduğu için, ilk bakışta farklı bölgeler arasındaki etkileşimin görece kısıtlı olduğu düşünülür (Buzan ve Wæver, 2003:51). Bölgesel güvenlik kompleksleri arasındaki zayıf etkileşimin sınırları *yalıtıcı* kavramı ile açıklanmıştır. *Yalıtıcı birimler* ya hiçbir komplekse ait değildirler ya da birden fazla bölgesel güvenlik kompleksine ait olabilirler (Buzan ve Wæver, 2003:484). Literatürde bilhassa devletler ile özdeş hâle gelen *yalıtıcı* kavramı, aynı zamanda *yalıtıcı bölgeler* (mini kompleksler) bağlamında da uygulanabilir. *Yalıtıcı devlet ve bölgeler*, komşuları olan bölgesel güvenlik kompleksleri ile güvenlik alanında görece daha az karşılıklı bağımlılığa sahiptirler. Güney Asya ve Güneydoğu Asya arasında yer alan Myanmar (Burma); Avrupa ve Ortadoğu arasında kalan Türkiye; Güney Asya ve Ortadoğu arasındaki Afganistan; Güney Asya ve Kuzeydoğu Asya arasında sıkışan Nepal; Ortadoğu ve Afrika arasında, Moritanya'dan Sudan'a kadar uzanan Sahel kuşağı esasen *yalıtıcı* bir role sahiptir (Buzan, 1991:196). Doğu Akdeniz de Avrupa ile Ortadoğu arasında bir *yalıtıcı* bölge olarak incelenmelidir çünkü bu alan Avrupa ve Ortadoğu Bölgesel Güvenlik Komplekslerini birbirinden ayırırken, her iki kompleksin dinamiklerinden de etkilenmektedir.

Yalıtıcı devletler, Myanmar örneğinde olduğu gibi komşu bölgesel güvenlik komplekslerinden göreceli olarak izole olabilirler. Ayrıca, Türkiye ve Afganistan örneğindeki gibi, komşusu olan bölgesel güvenlik kompleksleriyle bağlantılı olup, bunların güvenlik sorunlarından aynı anda etkilenirken bu bölgesel güvenlik komplekslerini birbirinden ayırmayı sürdürürler (Buzan, 1991:196). Fakat Türkiye'nin diğer *yalıtıcı* devletlerden farklı olduğu açıkça görülebilir (Buzan ve Wæver, 2003:484). Ekonomik açıdan bakılırsa Dünya Bankası (2020) verilerine göre, 2019'da Türkiye yüksek orta gelir grubunda yer alırken Myanmar ve Nepal düşük orta gelir, Afganistan ise düşük gelir grubunda

bulunur. Ayrıca, bu dört ülke içinde uluslararası sistemdeki gelişmiş ülkeler ile yükselen ekonomilerin bir araya geldiği G20, OECD ve NATO'ya üye olan tek ülke Türkiye'dir. Ayrıca coğrafi olarak Doğu Akdeniz yalıtıcı bölgesi içerisinde bulunması, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'in yalıtıcı özelliğinden ve bunun sonuçlarından da etkilenmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin stratejik konumu da diğer yalıtıcı devletlerden farklı özellik göstermektedir. Türkiye tüm bu nedenlerden ötürü BGKK kapsamında ve özellikle yalıtıcılık kavramıyla ilişkili olarak incelenmesi gereken bir örnek vaka olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu kurama göre, *yalıtıcı devletlerin* çevrelerindeki enerjileri absorbe ederek görece pasif bir rol üstlenmeleri beklenir (Buzan ve Wæver, 2003:392). Buradan hareketle Türkiye izlediği bölgesel aktif politikalarla, Buzan ve Wæver'a (2003:485) göre bu yaklaşımın önerdiği klasik *yalıtıcı* tanımını zorlamaktadır. Buzan ve Wæver (2003:393) Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin gerek Avrupa gerek Ortadoğu bölgesel güvenlik kompleksleri içindeki çatışmalardan kaçınma girişimlerini yalıtıcı devlet olmanın sonuçları olarak görmüştür. Bu iki yazar, Atatürk'ün dış politika ilkelerinden olan Batıcılığı ise daha fazla Batılı ve Avrupalı hâle gelerek bu yalıtıcı rolden tamamen kurtulma çabası olarak açıklamışlardır (Buzan ve Wæver, 2003:393). Ayrıca, dış politika ilkelerinden olan statükoculuğu da dolaylı bir şekilde pasif bir dış politika stratejisi olarak ele almışlardır (Buzan ve Wæver, 2003:392). Fakat Buzan ve Wæver'ın bu görüşleri Türk dış politikasının diğer ilkeleri olan meşruluk ve dengencilik (Oran, 2001) denklemine dâhil edilmemesinden dolayı eksik kalmıştır. Nitekim, Türkiye 1980'lerin başından itibaren geçirdiği iç dönüşümle beraber pro-aktif bir dış politika izleyerek yüzünü Ortadoğu'ya dönmüş ancak yine de yalıtıcı devlet düzeyinin ötesine geçememiştir. Bununla beraber, Türkiye gerektiğinde dış politikasında 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi gibi revizyonist sayılabilecek adımlar da atmıştır. Buzan ve Wæver (2003:393), Soğuk Savaş sonrasında ise Türkiye'nin Balkanlar, Orta Asya ve Ortadoğu'da izlediği aktif politikalarla sınırları ötesinde çıkarları bulunan bir güç imajı yarattığını vurgulamışlardır. Yine bu iki yazara bakılırsa, 1990'ların sonunda yaşanan gelişmelerin ardından Türkiye kendisini daha büyük bir Avrasya bölgesinin ortasında konumlandırıp aslında oldukça olumsuz bir anlam içeren bu *yalıtıcı* role karşı çıkmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye'deki siyasal karar alıcılar bu teorinin "çekici" olarak nitelendirdiği yalıtıcılık rolüne âdeta meydan okumaktadır (Buzan ve Wæver, 2003:395). Bununla beraber, Türkiye her ne kadar aktif bir dış politika izlese de hâlâ komşu olduğu farklı bölgesel güvenlik komplekslerinden gelen aktörleri stratejik olarak bir araya getiremediği için *yalıtıcı devlet* işlevini sürdürmektedir (Buzan ve Wæver, 2003:485).

Buzan ve Wæver'a (2003:395) göre, bir *yalıtıcı devlet*in daha sonra küresel ya da büyük güç olabilmesi için öncelikle bir bölgesel güvenlik kompleksi içerisinde yer alması gerekmektedir. Herhangi bir bölgesel güvenlik kompleksi temel olarak "*bölgesel güç*" kavramına dayanır. Bölgesel güçlerin kapasiteleri, güvenlik amaçları ve aktiviteleri ancak içinde buldukları "kompleks" ile sınırlıdır (Buzan ve Wæver, 2003:37). İlk bakışta, bölgesel güvenlik komplekslerini oluşturan birimler olan bölgesel

güçler, içinde buldukları komplekse ait kutupları belirlerler (Buzan ve Wæver, 2003:37). Bir bölgesel güce ait temel özellikler aşağıda yer alan Tablo 2'de verilmiştir. Bir bölgedeki güvenlik kompleksiyle bölgesel bir güç ya da güçler arasında; bölgesel güçlerin yapısı, bölgesel güç olarak oynadıkları roller ve bölgesel güç tercihleri açısından yakın bağlar söz konusudur (Frazier ve Stewart-Ingersoll, 2010). Bir *yalıtıcı devlet* bölgesel güç düzeyine eriştikten sonra ilk olarak *büyük güce* dönüşür ardından bir *küresel güce* evrilebilir. Bununla birlikte, herhangi bir güvenlik kompleksinin parçası olup olmama durumuna göre bir *bölgesel güç* hâline gelmek aynı zamanda *yalıtıcı* özelliğinin sonlanması demektir. Tablo 2'deki özelliklere sahip olan bir bölgesel gücün *yalıtıcılığın*dan bahsetmek oldukça zordur.

Tablo 2. Bir Bölgesel Gücün Temel Özellikleri (Nolte, 2010:893)

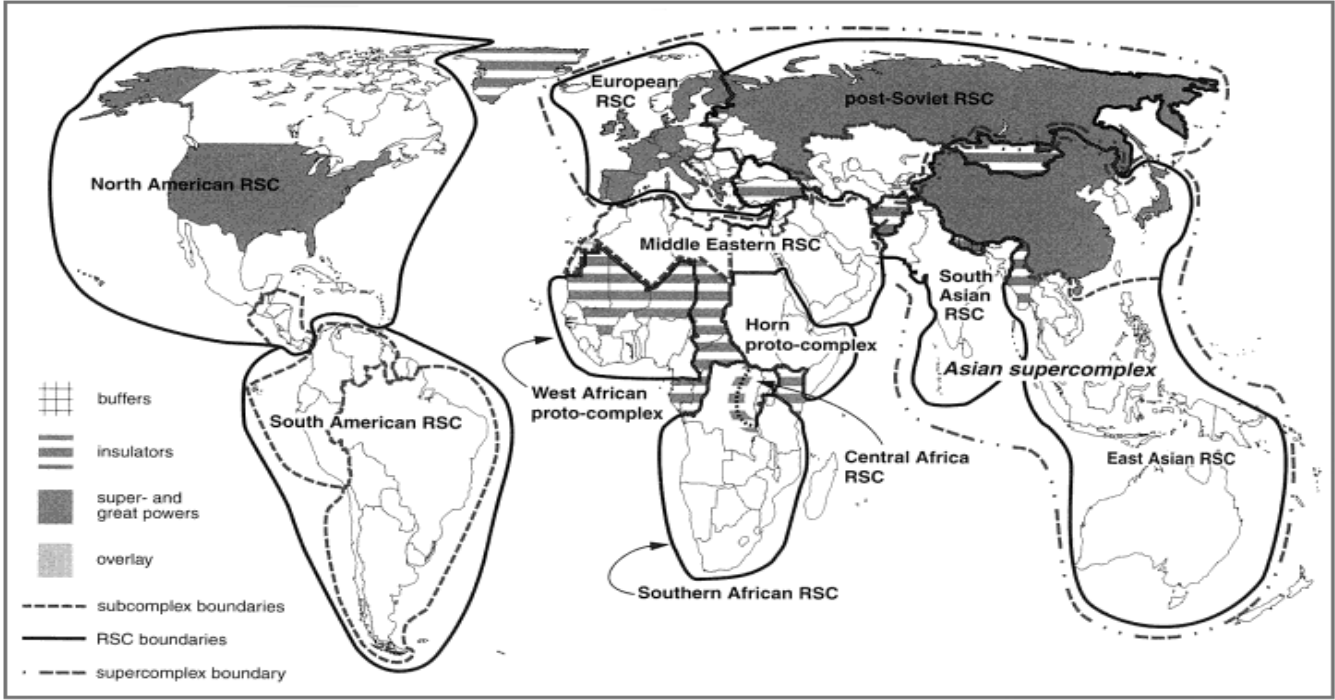
Yer aldığı bölgede liderlik kapasitesi
Kendi bölgesinde tanınması ve uluslararası planda kabulü
Bölgeyle ekonomik, siyasi ve kültürel bağların varlığı
Bölgenin jeopolitik sınırlarını çizebilme kabiliyeti
Ortak bir bölgesel kimlik inşası kapasitesi
Bölgesel güvenlik gündemini belirleme gücü

Bu noktada, Andre Barrinha (2014:170) BGKK'nin *yalıtıcı devlete* yüklediği bu rolü eleştirerek *büyük güçlerin* ve *bölgesel güçlerin* ayrı ayrı analiz düzeylerinde değerlendirilmesine karşı çıkmış ve *yalıtıcı devletlerin* "gerçeküstü" şekilde *büyük güçlere* dönüşebileceğini savunmuştur. 2000'li yıllarla birlikte, Türkiye'nin *küresel güç* statüsüne evrilebileceğini ileri süren bu yazar için, hâlihazırda Türkiye'nin *bölgesel güç* statüsünün ötesine geçerek *büyük güç* olup olmadığı sorgulanmalıdır. Ancak, Barrinha'nın (2014) aksine, yukarıda tartışılan *bölgesel güç* nitelikleri bağlamında Türkiye esasen 1970'lerden beri *bölgesel güç* olma hedefine sahip bir ülkedir. Jan Senkyr'e (2010:1-3) göre, Türkiye özellikle 2000'li yıllarla birlikte gelişen ekonomisi, bu dönemde attığı demokratikleşme adımları ve komşularıyla kurduğu iyi ilişkiler neticesinde "bölgesel güç" hâline gelmiştir. Buna koşut olarak André Bank ve Roy Karadag'a (2012) göre, Türkiye 2006-2007 döneminde ve sonrasında Arap Baharı süresince Ortadoğu'da bir bölgesel güç statüsü kazanmıştır. Tayyar Arı ve Omar Munassar'a (2020) göre ise, Türkiye 2002-2011 döneminde bölgesel güç olarak tanımlanabilirken Arap Baharı ile birlikte bu rolü yaşama geçirmede güçlülüklerle karşılaşmıştır. Daha detaylı olarak son bölümde ele alınacak olan Türkiye örneği bağlamında *yalıtıcı devlet*, temelde küçük güç (*small power*) statüsünden *bölgesel güç* seviyesine kadar uzanan bir güç yelpazesi içine konumlanabilmektedir.

Öte yandan, yalıtıcı birimler sadece devletlerle sınırlı değildir. Aynı anda hem yalıtıcı hem de bölge olma niteliği taşıyan alanlara da rastlamak mümkündür. Genel itibarıyla BGKK'de "*yalıtıcı bölge*" kavramı oldukça sınırlı bir biçimde işlenmiş olup buna karşılık daha çok yalıtıcılık ile devlet arasında ilişki kurulmuştur. Yalıtıcı bölgeler sınır paylaştıkları bölgesel güvenlik kompleksleriyle karşılaştırıldıklarında, coğrafi açıdan daha küçük, yarattıkları etki açısından ise daha zayıftırlar. Ayrıca, bir üçüncü özellik olarak, zayıf devletler içeren yalıtıcı bölgelerde, devlet dışı aktörlerin önemli roller üstlenmeleri muhtemeldir (Buzan ve Wæver, 2003:484). Yine de bir bölge oldukları için kendi içlerinde iki ya da daha fazla bağımsız birim, bunlar arasındaki dostluk-düşmanlık

ilişkisi ile kurulan karşılıklı güvenlik bağımlılıkları söz konusudur. Yalıtıcı bölgelerin sınırları son derece muğlak olduğu için, bu alanlarda zayıf bir etkileşime dayanan göreceli tarafsızlık bölgeleri ile karşı karşıya kalınır (Buzan, 1991:193). *Yalıtıcı devletlerin* hiçbir bölgeye ait olmama veya komşu oldukları bölgesel güvenlik komplekslerine dâhil olma ihtimalleri yalıtıcı bölge için de söz konusudur. Ortadoğu ve Afrika bölgesel komplekslerinin arasında

bulunan bir yalıtıcı bölge olarak Sahel kuşağı buna bir örnektir (Buzan ve Wæver, 2003). Ayrıca, bir yalıtıcı bölge içerisinde herhangi bir devletin aynı zamanda bir bölgesel güvenlik kompleksine de dâhil olması mümkündür. Bir sonraki bölümde incelenecek yalıtıcı bölge örneği olarak Doğu Akdeniz’de yer alıp aynı zamanda Avrupa bölgesel güvenlik kompleksine de dâhil olan Yunanistan veya GKRY’nin durumu buna iyi bir örnektir.

Şekil 1. Soğuk Savaş Sonrası Farklı Bölgesel Güvenlik Kompleksleri (Buzan ve Wæver, 2003:1)

Buzan ve Wæver tarafından incelenen bölgesel güvenlik kompleksleri kapsamında Doğu Akdeniz’in hangi komplekse girdiğinin belirsiz olması, bölgeyi tam anlamıyla *marjinal* bir hâle sokmaktadır. Şekil 1’de görüleceği üzere, BGKK, Soğuk Savaş sonrası dünyayı Güneydoğu Asya, Güney Asya, Ortadoğu, Afrika, Kuzey Amerika, Güney Amerika ve Avrupa olmak üzere yedi farklı bölgesel güvenlik kompleksine ayırmıştır (Buzan ve Wæver, 2003). Buna göre, coğrafi açıdan Doğu Akdeniz, Avrupa ve Ortadoğu bölgesel güvenlik komplekslerinin birbirinden ayrıldığı yerde konumlanmaktadır. Doğu Akdeniz yalıtıcı bölgesinde yer alan AB üyesi Yunanistan ve GKRY Avrupa bölgesel güvenlik kompleksinde; İsrail, Mısır, Lübnan ve Ürdün Ortadoğu güvenlik kompleksinde bulunmaktadır. Ayrıca bir *süper güç* (ABD) ile bir *yalıtıcı devlet* (Türkiye) de bu bölgedeki aktörler arasındadır. Bu oldukça heterojen bölgedeki güvenlik yapısını BGKK açısından incelemek için Doğu Akdeniz’e kıyıdaş devletlerin sınırları, bu devletlerarasındaki güç, rekabet ve dostluk-düşmanlık ilişkileri ile birlikte bölgedeki farklı toplumsal grupları etkileyen sosyo-kültürel unsurlar da göz ardı edilmemelidir.

3. Karmaşık ve İstisnai bir Yalıtıcı Bölge Olarak Doğu Akdeniz

Arap Baharı sonrasında bölgedeki yönetimlerin zayıflaması, bölgesel güç dengelerinin değişmesi, Suriye iç savaşı ve göçmen krizi, terörizm, doğalgaz rezervleriyle ilgili deniz alanlarının sınırlandırılması ve deniz kirliliği meseleleri Doğu Akdeniz’i etkileyen güvenlik sorunları

arasında sayılabilir (Rubin ve Eiran, 2019:980). Bu gelişmeler karşısında gerek araştırmacılar gerekse siyasal karar alıcılar, Doğu Akdeniz’in bölgesel güvenlik çalışmaları açısından bir bölge özelliği kazanmaya başladığını iddia etmişlerdir (Stivachtis, 2019:58). Literatürde Doğu Akdeniz farklı şekillerde tanımlanmıştır: İki farklı bölgesel güvenlik kompleksi olan Avrupa ve Ortadoğu arasındaki bir köprü (Heijl, 2007); iki kompleksin kesiştiği bir yer (İşeri, 2019); ayrı bir bölgesel güvenlik kompleksi (Biscop, 2003) ya da coğrafi ve siyasal açıdan iki kompleks ile bir yalıtıcı devletin kenarındaki bir alt kompleks (Adamides ve Christou, 2015). Stratejik ve askeri güvenlik açısından bakıldığında ise, Doğu Akdeniz tarihsel ve siyasal bir yalnızlıkla âdeta *lanetlenmiş* bir bölgedir (Taufe, 2015:45).

Doğu Akdeniz’e her şeyden önce, jeopolitik yaklaşımda iki temel unsur olan Tarih ve Coğrafya açısından yaklaşmak gereklidir (Lacoste, 2009b:25). Kuzey Afrika’dan Orta Asya’ya uzanan bir kuşak ya da Kıbrıs adasını ortasına alarak “dikdörtgen”i andıran bir mikro coğrafya olarak Doğu Akdeniz birçok çatışma, savaş ve jeopolitik risk bölgesini barındırır (Lacoste, 2009a:25). Bu coğrafyanın karşılıklı kıyıları toplumların birbiriyle etkileşimini sağlayacak kadar yakındır. Diğer yandan, Doğu Akdeniz kıyıları toplumların birbirlerinin etkisi altında belirgin bir şekilde gelişmesine izin vermeyecek kadar uzaktır (Abulafia, 2011:648). Bu bölge, tarihte olduğu gibi günümüzde de Doğu ile Batı’nın, Kuzey ile Güney’in kesişme noktasında yer almıştır (Del Sarto, 2006:5). Bir

başka ifadeyle konum olarak kapalı bir coğrafya olarak Doğu Akdeniz, aynı zamanda Batı dünyasının dış sınırı, Avrupa'nın Avrupalı olmayan coğrafya ile birleştiği bir yer olarak da tanımlanabilir (Inbar ve Sandler, 2001:51). Yukarıdaki farklı tanımlamaların ötesine geçerek Doğu Akdeniz'in her şeyden önce kendi içinde bir yalıtıcı bölge olduğu vurgulanmalıdır. Bu noktada, Doğu Akdeniz'in bir yalıtıcı bölge olarak ortaya çıkmasını sağlayan iç ve dış ayırt edici nitelikler belirtilmelidir. Bu nitelikler arasında yer alan tek merkezlilik/kutupluluk, büyük güçlerin yanı sıra çatışma ve iş birliği dinamiklerinin varlığı BGKK kapsamında bölgesel güvenlik kompleksleri oluşturan temel kriterlerdir. Bu niteliklerdeki farklılıklar aynı zamanda bölgesel güvenlik komplekslerinin karşılaştırılmasında kullanılmaktadır (Troitskiy, 2015; Erdağ, 2017; Kaya, 2019). Yine bir bölgesel kompleks ile yalıtıcı devlet ilişkisi farklı bölgesel komplekslerin karşılaştırılmasına imkân sağlamaktadır. Yalıtıcı bölgeler, etrafındaki bölgesel güvenlik komplekslerine göre daha küçük ölçekli olup daha düşük bir seviyede güce sahiptirler. Sınırlı bir coğrafya niteliği ise BGKK'ye göre yalıtıcı bölgelerin sahip olduğu temel bir özelliktir (Buzan ve Wæver, 2003:484).

Tablo 3'te işaret edildiği üzere, Doğu Akdeniz'in Avrupa ve Ortadoğu bölgesel güvenlik komplekslerinden yalıtılmasına katkıda bulunan dış değişkenler arasında coğrafi açıdan sınırlı ve kapalı bir alan oluşu, tek merkezlilik ve kurumsal bütünleşme yerine çok kutupluluğun hâkim oluşu ve bu bölgede bir yalıtıcı devletin varlığı gösterilebilir. İç değişkenler ise, devletler arasındaki dostluk-düşmanlık ilişkileri sonucunda ortaya çıkan çatışma ve iş birliği dinamikleridir. Doğu Akdeniz'in kendine özgü iç ve dış dinamikleri, bu yalıtıcı bölgeyi Avrupa ve Ortadoğu bölgesel güvenlik komplekslerinden ayıran önemli bir unsurdur. Buzan ve Wæver (2003) bir bölgesel güvenlik kompleksini analiz ederken yöntem olarak sınırlı ve kapalı bir coğrafya, kutupluluk, büyük güçlerin varlığı, tek merkezlilik ve kurumsal bütünleşme, yalıtıcı devlet, tarihsel arka plandaki çatışma-iş birliği dinamiklerinden yararlanmışlardır. Buradan hareketle aşağıdaki tabloda Doğu Akdeniz ile ilgili ayırt edici özellikler, Avrupa ve Ortadoğu bölgeleriyle karşılaştırılmalı bir şekilde ele alınmıştır.

Tablo 3. Doğu Akdeniz Yalıtıcı Alanının Ayırt Edici Özellikleri

Değişkenler/Bölgesel Güvenlik Kompleksi	Doğu Akdeniz	Avrupa	Ortadoğu
Sınırlı ve kapalı bir coğrafya	X		
Çok Kutupluluk	X		X
Büyük güçlerin varlığı		X	
Tek merkezlilik ve kurumsal bütünleşme		X	
Yalıtıcı devletin varlığı	X		
Çatışma dinamikleri	X		X
İşbirliği dinamikleri	X	X	

Her şeyden önce, Doğu Akdeniz, Avrupa ve Ortadoğu bölgesel güvenlik komplekslerinin arasında kalan ve Doğu Akdeniz'e kıyaslı bulunan devletlerin bulunduğu sınırlı ve kapalı bir coğrafyayı tanımlamaktadır. Avrupa bölgesel güvenlik kompleksi AB çerçevesinde ele alındığı için Avrupa kompleksinin sınırları olarak AB'nin sınırları kabul edilir. Bilindiği üzere "Avrupa-AB" yirmi yedi devletten oluşmakta ve 4 milyon km²'lik bir alanı kaplamaktadır (Avrupa Birliği, 2021). Ortadoğu bölgesel güvenlik kompleksi ise coğrafi olarak Kuzey Afrika, Körfez ve

Mağrip bölgelerini kapsar. Bu kompleks Fas'tan İran'a kadar İsrail ve İran ile birlikte bütün Arap devletlerini kapsayan oldukça büyük bir alanı yayılır (Buzan ve Wæver, 2003:187). Doğu Akdeniz'in Avrupa ve Ortadoğu coğrafyasından farklı olarak oldukça küçük ölçekli sınırlı, kapalı bir bölge oluşu buradaki çatışmaların ve güvenlik risklerinin daha yakın mesafede gerçekleşmesine neden olmaktadır. Nitekim bu çerçevede Buzan ve Wæver da (2003:45) tehlikelerin uzak mesafelere nazaran yakın mesafede daha etkili olduğunu ve bu coğrafi yakınlığın komşu devletler arasında daha çok güvenlik etkileşimine sebep olduğunu belirtmişlerdir. Bu noktada, Doğu Akdeniz'in Avrupa ve Ortadoğu bölgesel güvenlik kompleksleri ile neredeyse iç içe geçmiş bitişik bir coğrafya olmasının bazı sonuçları üzerinde durulması gerekmektedir. Söz konusu coğrafi özelliği nedeniyle Doğu Akdeniz iki komplekste yaşanan jeopolitika ve güvenlik sorunlarından ayrı ayrı etkilenmekte ancak bu iki kompleksin sahip olduğu kendilerine özgü güvenlik kaygılarını da bir araya getirememektedir. Buna koşut olarak, Doğu Akdeniz'de yaşanacak bir gelişme bu yalıtıcı bölgedeki tüm oyuncular ile Avrupa ve Ortadoğu bölgesel güvenlik komplekslerini etkileyebilme kapasitesine sahiptir. Bu durum, Doğu Akdeniz'i, Avrupa ve Ortadoğu'dan farklılaştırarak bölgenin yalıtıcı özelliğini oluşturmuştur. Örneğin, Doğu Akdeniz ile Ortadoğu sınırlarının son derece muğlaklaştığı bir alanda ortaya çıkan Suriye iç savaşı Avrupa'yı da etkileyen göçmen krizini tetiklemiştir. Doğu Akdeniz'in sınırlı coğrafyası netice olarak bölge ülkelerinin güven(siz)liklerinin daha da iç içe geçmesine neden olmaktadır. Kısaca Lacoste'un (2009a:25) da üzerinde durduğu gibi coğrafi yakınlığın neden olduğu baskının Doğu Akdeniz içindeki riskleri ve neticede bölgenin yalıtıcılığını arttırdığı söylenebilir.

Diğer yandan, Doğu Akdeniz yapısal açıdan birden fazla bölgesel gücün bulunduğu ve çok kutupluluğun hâkim olduğu bir yalıtıcı bölgedir. Doğu Akdeniz'de İngiltere ve Fransa gibi büyük güçler güvenlik konularına dâhil olsalar da coğrafi olarak bu bölgeden çıkan bir büyük güç bulunmamaktadır. Bölgedeki güvenlik sorunları Suriye savaşı veya enerji konusunda yaşanan gerginlikte olduğu gibi çoğunlukla askeri, siyasi ya da ekonomiktir. Buna karşılık, Avrupa bölgesel güvenlik kompleksi son derece kurumsallaşmış merkezi bir kompleksdir ve bu yapıyla günümüzde ayrı bir oyuncu olarak AB'nin kendisi de bir büyük güçtür (Buzan ve Wæver, 2003:56). Avrupa bölgesel güvenlik kompleksini âdeti bir büyük güç hâline getiren faktör ise bütünleşme sürecidir (Buzan ve Wæver, 2003:58). Buzan ve Wæver (2003:375) diğer *küçük güç* ve *orta güç* seviyesinde devletler de olmasına karşın sadece Avrupa'da İngiltere, Fransa, Almanya ya da bir bütün olarak ulusüstü bir *büyük güç* olarak tanımlanabilecek AB'ye odaklanmıştır. Bu devletlerin dışında komplekste *bölgesel güç* bulunmamaktadır, bu nedenle teori Avrupa bölgesel güvenlik kompleksini kutup odaklı bir yaklaşımdan ziyade kurumsallaşma ve bütünleşme süresince aktör özelliği kazan bir bölge olarak ele almıştır (Buzan ve Wæver, 2003:343-344). Merkezileşmiş yapısı nedeniyle kompleksteki güvenlik dinamikleri aynı zamanda AB'nin de merkezi olan Brüksel tarafından belirlenmektedir (Buzan ve Wæver, 2003:58). Avrupa bölgesel güvenlik kompleksinde etkili olan AB dışında

başka bir büyük güç bulunmamaktadır (Buzan ve Wæver, 2003:375).

Aslında, Avrupa'nın güvenlik dinamiği, bu kıtanın savaşlarla dolu yıkıcı geçmişinin tekrar etmemesi amacıyla yönelik kapsamlı bir bütünleşme projesiyle âdeta kendine özgüdür (Buzan ve Wæver, 2003:356). Bu bütünleşme projesi çerçevesinde klasik askeri güvenlik kaygıları Avrupa'nın güvenlik sorunu olmaktan çıkmıştır (Buzan ve Wæver, 2003:356-357). Oysa, Doğu Akdeniz'de Avrupa örneğindeki gibi merkezi, ulus-üstü ve kurumsallaşmış bir yapı söz konusu değildir ve Doğu Akdeniz'de herhangi bir bütünleşme süreci yaşanmadığı gibi birbirinden farklı aktörlerin yer aldığı heterojen bir yapı vardır. Doğu Akdeniz yalıtıcı bölgesinin Avrupa bölgesel güvenlik kompleksinden büyük ölçüde farklılaştığı açıktır. Kendine has kültürel özellikleri, büyük ölçekli coğrafyası ve oldukça karmaşık yapısıyla Ortadoğu ise, çatışma oluşumunu gösteren iyi bir örnektir (Buzan ve Wæver, 2003:187). Ortadoğu bölgesel kompleksini tanımlayan dinamik İsrail-Filistin çatışmasıdır (Buzan ve Wæver, 2003:195). Bununla bağlantılı olarak, bölgenin güvenlik dinamiklerinde yerel politikaların rolü ve tarihsel faktörler etkilidir (Buzan ve Wæver, 2003:201). Bölgenin büyük bir kısmının sömürgecilik sonrası ortaya çıkan zayıf devletlerin varlığı, aralarındaki çatışmalar, kabilelere dayalı toplumsal yapılar ve dinsel faktörler Ortadoğu'nun güvenlik dinamiklerini etkiler (Erdağ, 2017:13). Ortadoğu bölge devletleri arasında yoğun olarak askeri-siyasal güvenlik gündeminin bulunduğu, "standart bir bölgesel güvenlik kompleksidir" (Buzan ve Wæver, 2003:55). Ortadoğu bölgesel güvenlik kompleksinde güvenliği belirleyen temel konu bu coğrafyadaki bölgesel güçler arasındaki ilişki olmaktadır (Buzan ve Wæver, 2003:55). Bu kompleksin kutupları İran, Irak, Suudi Arabistan gibi bölgesel güçler tarafından belirlenir, dolayısıyla Ortadoğu çok kutuplu bir yapıda olmakla birlikte bu bölgedeki devletler arasından bir *büyük güç* çıkmamıştır.

Avrupa, güçlü ulus-devletleri dengeleyecek bir ortak kimlik yaratmaya çalışırken Ortadoğu'da bu süreç Arap ve İslam Birliği fikirlerine karşı güçlü devletler ve ulusal kimlik inşası biçiminde gelişerek devletlerarası güvenlik dinamikleri temel güvenlik meselesi hâline gelmiştir (Buzan ve Wæver, 2003:186). Öte yandan, Ortadoğu bölgesel güvenlik kompleksi çok sayıda çatışmanın meydana geldiği bir alan olmasına rağmen Avrupa bölgesel güvenlik kompleksinde yaşanan çeşitli yerel çatışmalar Avrupa güvenliğini doğrudan etkilememektedir (Buzan ve Wæver, 2003:358). Bu durum her iki kompleksin güvenlik yaklaşımlarının birbirine neredeyse zıt olmasından ötürüdür. Çok kutuplu yapısı, bölgesel güçlerin varlığı, bölgede büyük bir gücün bulunmaması ve çatışma dinamikleri açısından Doğu Akdeniz'in Avrupa'dan ziyade Ortadoğu'ya benzediği ileri sürülebilir. Aslında, Doğu Akdeniz'de yaşanan jeopolitik gerilimler bu bölgede ya da komşu bölgelerde etkili olan farklı gruplar arasında yaşanan güç ya da etki rekabetlerini ifade eder (Lacoste, 2009a:14-15). Bu çatışma dinamikleri ve güç rekabetleri ile ilgili olarak İsrail-Filistin ya da Türkiye-Yunanistan ilişkileri örnek gösterilebilir (El-Katiri ve El-Katiri, 2014:11-12). Başta Doğu Akdeniz'e kıyı ülkeler arasındaki Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) anlaşmazlıkları olmak üzere Kıbrıs sorunu, Libya meselesi ya da göçmen krizi bu yalıtıcı bölgeyi Avrupa bölgesel güvenlik kompleksinin

genel niteliğinden uzaklaştırıp Ortadoğu bölgesel güvenlik kompleksine yakınlaştırmaktadır.

Doğu Akdeniz'de güvenlik sorunlarıyla birlikte ekonomi ve kalkınmaya dayalı sorunlar da bölge tarihine damgasını vurmuş güç oyunlarının bir sonucudur (Mallinson, Kanevskiy ve Petasis, 2020:326). Doğu Akdeniz'in askeri güvenlik, ticaret ve ulaştırma gibi çok boyutlu stratejik önemini yanı sıra yüksek miktarda doğalgaz ve hidrokarbon rezervi bulundurması beraberinde bu alanın paylaşımı mücadelesini getirmiştir (Yaycı, 2012:13). Ukrayna ve Rusya arasında yaşanan krizlerin AB'nin enerji güvenliğini etkilemesi üzerine, AB Kıbrıs'ı bir enerji merkezi hâline getirerek Doğu Akdeniz gazının Rus gazına alternatif olacağını öngörmüştür (Stergiou, 2016:1). Dolayısıyla, Volkan Özdemir'e (aktaran Karan, 2019) göre, günümüzde Kıbrıs sorunu, bir bütün olarak Doğu Akdeniz sorunu hâline gelmiştir. Enerji kaynaklarının paylaşımı sorunu, Yunanistan ve GKRY'nin varlığı ile AB'nin politikaları kapsamında Avrupa bölgesel güvenlik kompleksinden ayrı düşünülememektedir. Bu sebeple, Doğu Akdeniz'de yaşananlar Avrupa'nın dışında yaşanan bir sorun olmaktan çıkmıştır (Aydıntaşbaş, Barnes-Dacey, Bianco, Lovatt, Megerisi, 2020). Buna ek olarak, İsrail başta olmak üzere AB'nin Avrupa Komşuluk Politikası çerçevesinde güney komşuları olan devletlerin Doğu Akdeniz'de yer alması gibi unsurlar AB'nin bölgeye karşı kayıtsız kalmamasına neden olmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2021; Avrupa Parlamentosu, 2021).

Ege Denizi, coğrafi bakımdan iç içe olduğu Doğu Akdeniz'in doğal bir uzantısıdır (Lacoste, 2009a). Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi'ndeki karasuları, kıta sahanlığı, hava sahası ve Doğu Ege Adaları'nın silahlandırılmasını kapsayan Ege Denizi sorunu da Doğu Akdeniz sorununun bir başka boyutunu oluşturmaktadır (Yazan, 2012:192). Her ne kadar Ege Adaları ve Doğu Akdeniz meselesi siyasi ve hukuki açıdan birbirinden ayrı olarak ele alınması gereken sorunlar olsa da Doğu Akdeniz'in sınırlı ve kapalı coğrafyası bu sorunların bir araya gelmesine neden olmaktadır. Yunanistan'ın 1982 Birleşmiş Milletler (BM) Deniz Hukuku Sözleşmesi çerçevesinde Ege'de karasularını 12 mile çıkartma isteği sonucu, Türkiye'nin bunu savaş nedeni sayması ile iki ülke arasında anlaşmazlık başlamıştır. Kıta sahanlığı ile hava sahası konusundaki sorun da karasularındaki anlaşmazlıkla doğrudan ilintilidir. Ayrıca Türkiye, 1923 Lozan Barış Antlaşması ve 1947 Paris Antlaşması'yla statüleri belirlenen ve silahsızlandırılan Yunanistan'a ait Doğu Ege adalarının 1964'te silahlandırıldığını ileri sürmüştür (Pazarıcı, 1986:V). 1974 Kıbrıs olaylarına kadar Yunanistan söz konusu adalardaki askeri faaliyetlerinin varlığını reddederken bu tarihten sonra, adaları silahlandırmaya açıkça devam etmiştir (Yazan, 2012:203). 1980'lerden bugüne kadar gelen adaların silahlandırılması meselesine ek olarak coğrafi yakınlıktan kaynaklanan krizler (Kardak krizi), Ege Denizi'nin karasularının sınırlandırılması sorunuyla birlikte Türkiye ve Yunanistan'ın dışında üçüncü ülkeleri de ilgilendiren seyrüsefer sorunu Doğu Akdeniz yalıtıcı bölgesini olumsuz etkileyen faktörler arasındadır. Ayrıca, bu faktörleri pekiştiren bazı güncel gelişmeler yaşanmaktadır. 2021'in başında Yunanistan Parlamentosu ülkenin batısında yer alan İyon denizinde karasularının 6 milden 12 mile genişletilmesiyle ilgili bir yasa çıkarmıştır (Berberakis, 2021). Bu çerçevede karşılıklı olarak

gerilimlerin arttığı Ege ve Doğu Akdeniz’de Türkiye, attığı bu adımlardan ötürü Yunanistan’la güvenlik kaynaklı sorunlar yaşamayı sürdürmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2021). Ortadoğu’dan negatif anlamda etkilenen Doğu Akdeniz *yalıtıcı* bölgesine Türkiye’nin de bir *yalıtıcı devlet* olarak katılması mevcut denkleme daha da karmaşık hâle getirmektedir (Heijl, 2007:13).

Tüm bunlara rağmen Doğu Akdeniz, iş birliği fırsatlarının da bulunduğu bir bölgedir. Fakat genelde tarihsel nedenlerden ötürü, bu iş birliği çabaları istenilen sonuca ulaşmamaktadır. Suriye iç savaşı sonrasında yaşanan göçmen hareketi bu noktada ele alınabilir. Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı’na (2019) göre, bu demografik hareket, Doğu Akdeniz rotasında Avrupa kıtasının İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana yaşadığı en büyük yasadışı göçmen dalgasını yaratmıştır. Bunu engellemek adına, Türkiye-AB ortak iş birliği gündemi oluşmuştur. Bu çerçevede “*yasadışı yollarla AB ülkelerine giden veya bu ülkelerde buldukları sırada yasadışı duruma düşen Türk vatandaşları ve Türkiye üzerinden Anlaşma’ya taraf diğer ülke veya ülke grubuna geçiş yapmış üçüncü ülke vatandaşlarının*” Türkiye’ye geri alınmasını öngören Geri Kabul Anlaşması AB ile Türkiye arasında 2013 yılında imzalanmıştır (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, 2013:1). Bu anlaşmanın imzalanmasıyla Türkiye ile AB arasında Türk vatandaşlarına Schengen vizesinin kaldırılmasını öngören Vize Serbestisi Diyalogu başlatılmıştır (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, 2013). Ancak, 2019’a gelindiğinde vize serbestisinin hâlen yerine getirilmemesi sebebiyle Türkiye bu anlaşmayı askıya aldığını duyurmuştur (Deutsche Welle Türkçe, 2019).

Aslında doğalgaz ve petrol gibi doğal kaynakların çıkarılması ve taşınma süreci bölge devletlerini birbirine bağlamakta, ekonomik ve güvenlik ile ilgili ortak önceliklerinin bir araya gelmesiyle iş birliği dinamiklerini güçlendirmektedir (Saleem, 2010). Bu durum neoliberal Uluslararası İlişkiler yaklaşımları içinde belirli bir yere sahip olan Rejim Teorisini ve Doğu Akdeniz’de bu teorinin ne ölçüde karşılık bulabileceği sorusunu akla getirmektedir. Bu noktada, Stephan Krasner (1982:186) bir rejimi "belirli bir uluslararası ilişkiler alanında aktörlerin beklentilerinin etrafında birleştiği örtük veya açık ilkeler, normlar, kurallar ve karar alma prosedürleri" olarak tanımlar. Stephan Haggard ve Beth A. Simmons’a göre (1987:513) bir rejim, devletlerin etkileşimde bulunduğu durumu veya ortamı değiştirdiği için iş birliği olasılığını arttırmaktadır. Bu kapsamda İsrail, İtalya, Filistin, Ürdün ve Mısır’ın Yunanistan ve GKRY ile birlikte Doğu Akdeniz’de bulunan doğalgaz kaynaklarını çıkarmak ve ihracatını teşvik etmek amacıyla kurduğu, ABD ve Fransa tarafından da desteklenen Doğu Akdeniz Gaz Forumu (DAGF) ise *prensipte* çok taraflı diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi ve iş birliğine yönelik önemli bir gelişmedir (Demiryol, 2020). Ayrıca, Doğu Akdeniz’den çıkarılacak gazı Avrupa’ya taşımak için *EastMed* Doğalgaz Boru Hattı Anlaşması 2020 başında İsrail, Yunanistan ve GKRY arasında imzalanmıştır (Berberakis, 2020). Geniş bir perspektiften bakıldığında, Avrupa örneğinde olduğu gibi Doğu Akdeniz’de de ortak ekonomik çıkarların varlığının çatışmanın maliyetini arttıracığı ve böylelikle iş birliğini teşvik edeceği beklenebilir (Demiryol, 2019:443). Bu nedenle refah, yalnızca belirli siyasi kararlara değil, diğer devletlerin kurulan rejimin normlarına uymasına ve bu yolla

uluslararası iş birliğinin kurumsallaşmasına da bağlıdır (Haggard ve Simmons, 1987:517).

Türkiye’nin İsrail ile (Davos ve Mavi Marmara krizleri) ve Mısır ile (Arap Baharı ve General Sisi darbesi) ilişkilerinde yaşanan krizler ve dönemsel türbülanslar karşısında, Yunanistan ve GKRY bu devletlerle merkezinde doğalgaz olan başarılı bir diplomasi yürütmüştür (Karbuç, 2021:13). GKRY-Mısır (2003) ve GKRY-İsrail (2010) MEB Sınırlandırma Antlaşmaları gibi ikili enerji ilişkilerinin gelişmesini takiben DAGF’nin bölge devletleri arasında bir “enerji rejimi” oluşturma girişimi olduğunu ileri sürmek mümkündür. Bölgedeki enerji bağlantılarını güçlendirmek, resmileştirmek ve temel enerji alt yapısını geliştirmeyi amaçlayan bu potansiyel iş birliği girişiminin eksikliği ise bu Forum’da Türkiye, Lübnan ve Suriye’nin bulunmamasıdır (Taştan ve Kutschka, 2019:2). Türkiye’deki siyasal çevreler, basın ve akademide ise yaygın olarak Doğu Akdeniz Gaz Forumu’nun temel amacının ülkeyi Doğu Akdeniz’den dışlamak ve bölgedeki hareket alanını kısıtlamak olduğu görüşü hâkimdir (Özekin,2020; Avan, 2020:99; Kısacık, Helvacıköylü, 2020:112; Ercan, Kılınç, 2020:23; NTV, 2021; T.C. Dışişleri Bakanlığı,2020). Doğu Akdeniz’e kıyıdaş ülkelerle birlikte bu Forum’da AB’nin ve Dünya Bankası’nın temsilcileri yer alırken, Türkiye ve KKTC’nin bulunmaması bu dışlanmışlık algısını güçlendirmiştir (Özekin, 2020:36). Bu noktada Türkiye’nin Yunanistan, GKRY, Mısır ve İsrail ile olan sorunlu ilişkileri ele alındığında DAGF’nin Türkiye’yi de kapsayacak bir bölgesel iş birliği platformu olma ihtimali şu an için oldukça zayıftır. Kimi yazarlar ise, Doğu Akdeniz’de kurulması planlanan enerji rejiminin sınırlı olduğunu ve bundan ötürü doğal kaynakların tamamen çatışmaları önleyemeyeceğini savunmaktadır. Örneğin, Brenda Shaffer (2014:1-2) Doğu Akdeniz’de bulunan rezervlerin bölgede kuşaklardır süren çatışmaların çözümünü teşvik edecek kadar bir ekonomik getirisinin olmadığını ve bu sebeple enerji ticaretinin çatışmalara panzehir olamayacağını öne sürer. Yine Shaffer’e göre (2014:3) enerji ticareti dostane ilişkiler yaratmaz, ancak var olan iyi ilişkileri güçlendirir. Benzer şekilde, bölge ülkeleri Doğu Akdeniz’den kaynaklanan sorunlara yönelik çözüm ve iş birliği girişimlerinde kendi çıkarlarına odaklandığı için Doğu Akdeniz’de pek çok inisiyatif sınırlı bir etki alanına sahiptir (Rubin ve Eiran, 2019:994-995).

Öte yandan, Doğu Akdeniz’de bulunan iş birliği fırsatları Avrupa bölgesel güvenlik kompleksine göre sınırlı kalmaktadır. Avrupa’da iş birliği dinamikleri İkinci Dünya Savaşı’nın ardından kalıcı barışı sağlamak ve bir daha bu tür yıkımların yaşanmaması adına 1949’da Avrupa Konseyi’nin kurulmasıyla başlamıştır (Avrupa Konseyi, t.y.). Daha sonra ise 1951’de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’nun kurulması ile iş birliği çabaları ekonomik alana taşınarak AB’ye giden sürecin ilk adımları atılmıştır. Bu tarihten itibaren Avrupa derinleşme ve genişleme süreci ile birlikte üye sayısını, kapsamını ve etkisini de arttırmıştır (AB Konseyi, 2020). 1993’te Maastricht Antlaşması ile birlikte Avrupa Toplulukları, Ortak Dışişleri Güvenlik Politikası ile Adalet ve İçişleri olmak üzere üç sütunlu bir yapı oluşturulmuş, AB vatandaşlığı ve ortak bir paranın oluşturulması kararlaştırılmıştır. AB üyesi ülkelerin dış politikada ortak hareket etmelerini hedefleyen Ortak Dışişleri Güvenlik Politikası, para birliği ile

Avrupa'nın "biz" olma sürecinin en önemli adımlarındandır (Kasım, 2002:88). Daha sonra Avrupa Anayasası'nın Fransa ve Hollanda tarafından reddedilmesinin edilmesinin ardından Anayasal Antlaşma yerine 2007'de Lizbon Anlaşması imzalanmıştır. Özler'in (2009:1-2) "Avrupa'yı birleştirme hedefinde tarihi bir dönüm noktası" olarak tanımladığı bu anlaşma, AB'ye tüzel bir kişilik kazandırmıştır. AB'nin bütünleşme politikaları 2008 ekonomik krizi, 2015 göçmen krizi, Brexit ve artan aşırı sağ akımlar gibi olumsuz unsurlara karşın sürmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020). Ayrıca AB ülkeleri sadece kendi içlerinde değil aynı zamanda Avrupa Komşuluk Politikası kapsamında komşuları ile ortak çıkarlar bağlamında yakınlaşmayı, yakın komşularının istikrarını, güvenliğini ve refahını güçlendirmeyi de amaçlamaktadır (EU Neighbours, 2021). Akdeniz'e yönelik olarak ise 2000'li yılların ortasından bu yana AB; Güney ve Doğu Akdeniz ülkelerini kapsayacak bir Euro-Akdeniz elektrik ve gaz halkaları olarak ifade edilen geniş bir "yeşil enerji pazarı" kurmayı amaçlasa da bu hedefine henüz ulaşamamıştır (Herranz-Surrallés, 2018:122-132).

Ortadoğu'da ise iş birliği dinamikleri Soğuk Savaş'ın sona ermesinin sonucu olarak İsrail ile Filistin, Ürdün ve Suriye arasındaki barış görüşmelerin başlamasıyla ortaya çıkmıştır (Buzan ve Wæver, 2003:201). 11 Eylül saldırıları ise Ortadoğu için bir dönemi kapatıp başka bir dönemin açılmasına neden olmuş, bölge devletlerinde uzun yıllardır süregelen ekonomik ve siyasi sorunlara ek olarak 11 Eylül'ün yarattığı etki ile 2010'da Tunus'ta başlayan Arap Baharı diğer ülkelere de yayılmıştır (Dekhahena, 2019:358-359). 11 Eylül saldırılarının sonuçlarından en çok etkilenen bölge Ortadoğu olmuş ve siyasi, ekonomik ve toplumsal açıdan kapsamlı dönüşüme uğramıştır (Özpek, 2012:191). 11 Eylül faillerinin tamamının Ortadoğu kökenli oluşu Ortadoğu ile terör arasında doğrudan bir bağ kurulmasının en önemli nedenidir (Durrani, 2002:31). Özellikle İsrail-Filistin ilişkileri belirli dönemlerde çatışma düzeyinin oldukça arttığı, normalleşme ve barış ihtimalinin ise son derece zayıfladığı gerilimli bir sürece işaret eder. Bugün gelinen noktada, BM Genel Sekreteri António Guterres, günümüzde İsrail-Filistin arasındaki barış ihtimalinin her zamankinden daha az olduğunu ifade etmiştir (Birleşmiş Milletler, 2020). Arap Baharı ve özellikle Suriye iç savaşı sonuçları itibariyle Irak'ın işgali ile oluşan güç boşluğundan yararlanan IŞİD'in güçlenmesine ve daha genel olarak bölgedeki güvenliğin bozulmasına yol açmıştır (Jacob, 2017). Böylece bölge devletleri arasındaki iş birliği dinamikleri yerini çatışmaya ve terörizme bırakmıştır.

Bu gelişmelerin dışında bölgede var olan iş birliği dinamikleri kurumsal yapıda olmayıp genellikle belirli konularla sınırlı olmuş, atılan adımların bölgedeki etkileri de sınırlı kalmıştır. Bu tür iş birliği girişimlerine İsrail hariç bütün Ortadoğu devletlerinin üye olduğu, 1969'da Müslüman dünyasının "ortak sesi" olmak amacıyla kurulmuş olan İslam İşbirliği Teşkilatı (OIC) (İslam İşbirliği Teşkilatı, t.y.) ya da 1960'da petrol üretiminin koordine etmek amacıyla kurulan Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı (OPEC) örnek verilebilir (OPEC, 2021). Bölge ülkelerinin tamamının OPEC'e üye olmamasına karşın İran ve Suudi Arabistan gibi bölgesel güçler organizasyonun üyeleri arasındadır. 1945'te kurulan ve 22 Arap devletinin

üye olduğu Arap Birliği de önemli bir bölgesel iş birliği organizasyonudur. Ancak bu birlik Libya krizi, Birleşik Arap Emirlikleri ve İsrail arasında imzalanan normalleşme anlaşması gibi konularda üyelerin çatışan çıkarları, Yemen'de ve Suriye'de yaşanan iç savaşlara karşı etkisiz kalması gibi nedenlerle pasif kalmış ve günümüzde Arap dünyasının bölünmüşlüğüne ortaya koymuştur (Arab Center Washington DC, 2020). Genel olarak, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'da, Avrupa'da olduğu gibi kurumsal bir iş birliğinin olmaması bu bölgelerde çıkan sorunların çözülmesini zorlaştırmakta ve iş birliği dinamiklerinin sınırlı bir alanda var olmasına neden olmaktadır. Benzer şekilde Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'da geleceğe yönelik gelişmelerin nasıl olacağını tahmin etmenin zor olmasının yanı sıra her iki bölgede de DAGF örneğinde olduğu gibi tüm bölge devletlerini bir araya getirecek ortak çıkarların oluşturulması şu an için mümkün gözükmemektedir.

Sınırlı ve kapalı bir coğrafya oluşu, çok kutuplu yapısı, merkezileşmiş kurumsal bir yapısının olmaması, bölgede bir yalıtıcı devletin varlığı ve çatışma-iş birliği dinamikleriyle Doğu Akdeniz, Avrupa ve Ortadoğu bölgesel güvenlik kompleksleri arasında sıkışmış bir yalıtıcı bölgedir. Göçmen krizi, terörizm ve Doğu Akdeniz meselelerinde görüldüğü gibi, Doğu Akdeniz yalıtıcı özelliği ile âdeta Ortadoğu ve Avrupa ile ilgili sorunların bir diğerine ulaşmasını sağlayan geçirgen bir bölge olmuştur. Dolayısıyla, Doğu Akdeniz'deki gelişmeler hem Avrupa hem de Ortadoğu'nun güvenlik dinamiklerinden etkilenmektedir. Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'nun sahip olduğu benzer özellikler neticesinde çatışmalar her iki bölgede de öne çıkmakta ve Avrupa'nın aksine iş birliği dinamikleri geri planda kalmaktadır. Ayrıca, bu iki kompleksin güvenlik dinamiklerinden aynı anda etkilenmesi nedeniyle Doğu Akdeniz'deki iş birliği girişimleri de istenilen sonucu vermemektedir. Doğu Akdeniz'de meydana gelen gelişmelerin yalıtıcı bir devlet olan Türkiye üzerinde çeşitli etkileri bulunmaktadır. Bir sonraki bölümde inceleneceği üzere, Doğu Akdeniz'de Türkiye yalıtıcı nitelikleri ve jeopolitik konumu itibariyle göç, terörizm ve enerji gibi konulardan doğrudan etkilenmektedir.

4.Doğu Akdeniz'de Yalıtıcı Bir Devlet Olarak Türkiye

Doğu Akdeniz'de doğalgaz rezervlerinin bulunmasıyla bölgeye barışın hâkim olacağı düşünülse de gerçekte bu durumun tam tersi yaşanmıştır (Demiryol, 2019:442). Doğu Akdeniz'de yeni ve eski sorunların iç içe geçtiği alanlarla ilgili devletlerin birbiriyle çelişen iddiaları, bölgede deyim yerindeyse "yeni bir jeopolitik cephe" oluşturmuştur (Aydıntaşbaş vd., 2020). BGKK için Doğu Akdeniz ve Türkiye-İsrail-Kıbrıs üçgeni önemli bir örnek vakadır. Çünkü bu bölgede enerji merkezli ittifakların muhtemelen oluşması, iki farklı bölgesel güvenlik kompleksine ait İsrail ve Kıbrıs ile bir yalıtıcı devlet olarak Türkiye arasındaki mevcut ilişkilerdeki güvenleştirmeye eğilimlerini dönüştürür ve yoğun bir hale getirir (Adamides, 2015:182). İsrail ile ilişkileri geliştirmek Türkiye'nin bölgede elini güçlendirse bile, İsrail, GKRY ve Yunanistan'ın yanı sıra Mısır'ın Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin etkisini dengelemek için iş birliği yapmaya devam ettiği sürece Türkiye'nin jeopolitik yalıtılması devam edecektir (Demiryol, 2019:456). Tam bu noktada, bir yalıtıcı bölge olan Doğu

Akdeniz'in dinamikleriyle bir *yalıtcı devlet* olan Türkiye arasında *aktif-negatif* bir etkileşim ortaya çıkmaktadır.

Doğu Akdeniz'de yaşanan bir devletlerarası çatışma potansiyeline sahip olan Türk-Yunan rekabeti ise Avrupa'nın temel güvenlik dinamiğinin devletlerarası çatışma yerine iş birliği ve bütünleşme odaklı güvenlik ilişkilerinden farklılaşmakta ve hatta istisnai bir duruma işaret etmektedir (Buzan ve Wæver, 2003:369). Türkiye-Yunanistan ilişkilerini temelde farklı kılan şey Türkiye'nin yalıtıcı bir bölge içerisinde yalıtıcı bir devlet olarak yer almasıdır. Doğu Akdeniz'in yalıtıcı niteliğine koşut olarak Türkiye, bir yandan Doğu Akdeniz kaynaklı güvenlik dinamiklerinden etkilenirken diğer yandan da Ortadoğu ve Avrupa dinamiklerinin iç içe geçtiği konumdadır. Bu istisnai duruma güncel bir örnek olarak 12 Ağustos 2020 tarihinde Doğu Akdeniz'de Türk ve Yunan donanma birlikleri arasında yaşanan "kaza" verilebilir (BBC Türkçe, 2020). Ayrıca, 15 Nisan 2021'da Türk ve Yunan Dışişleri Bakanlarının Ankara'da gerçekleştirdiği ortak basın açıklamasında yaşanan diplomatik kriz de buna örnek gösterilebilir. Söz konusu basın toplantısında Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias'ın Türkiye'nin Yunanistan'ın egemenlik haklarını ihlal ettiği şeklinde Türkiye'yi suçlayıcı ifadeler kullanmasının ardından Türk Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu kendisini kürsüde uyarmıştır (Deutsche Welle Türkiye, 2021).

Özellikle hem Avrupa hem de Ortadoğu bölgesel güvenlik komplekslerini ilgilendiren enerji ve ekonomi alanındaki hibrit rekabet ilişkileri, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki yalıtıcı konumuyla yakından ilgilidir. AB ülkeleri genel itibarıyla enerji arz güvenliğini sağlamak için Orta Asya, Hazar, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'den gaz teminini hedeflemektedir (Avrupa Komisyonu, 2016). Öte yandan, enerjide dışa bağımlı olan Türkiye'nin artan ihtiyacı göz önüne alındığında, enerji güvenliği bakımından uzun vadede Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler kritik öneme sahiptir (Pamir, 2018:7-8). Özellikle, Yunanistan ve GKRY'nin savunduğu MEB alanıyla Türkiye'nin savunduğu alan hem Ege'de hem Doğu Akdeniz'de iki ülkeyi karşı karşıya getirmektedir (Kaya, 2015:149-150).

Diğer yandan, kendisini Kıbrıs'ın tek temsilcisi sayan GKRY'nin adanın bütünü adına yaptığı MEB sınırlandırma anlaşmaları sonucunda özellikle 2007'den itibaren Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları tartışmaları alevlenmiştir (Kaya, 2015:152-153). Türkiye için, Doğu Akdeniz'deki gerilimin kaynağı da GKRY'nin izlediği bu politika olmuştur (Ongun, 2021:47). AB, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hareket alanını oldukça kısıtlayan bu politikayı yakından desteklemektedir (AB Konseyi, 2020). Bu süreçte Türkiye, GKRY'nin yaptığı MEB sınırlandırma anlaşmaları tanımadığını bildirmiştir (Avan, 2020:96). Kıyıdaş ülkeler arasında MEB ile ilgili uluslararası hukuka dayalı çok taraflı düzenlemeler bulunmamakta ve Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmeler genellikle *de facto* durumlarla ve bunlara gösterilen tepkilerle yürütülmektedir (Pamir, 2018:15).

Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmeler GKRY'nin, Doğu Akdeniz'de doğalgaz rezervleri bulunmadan önce 2003'te *sözde* MEB ilanı etmesi ve bunu Birleşmiş Devletlere (BM) deklare etmesiyle başlamıştır (Danış, 2019). Daha sonra ise, GKRY Şubat 2003'te Mısır, Ocak 2007'de Lübnan, Aralık

2010'da İsrail ile MEB sınırlandırma anlaşmaları imzalamıştır. 2009'da Tamar sahası ve 2010'da Leviathan sahası olmak üzere İsrail açıklarında gerçekleştirilen iki büyük doğalgaz keşfiyle bölgedeki doğalgaz rezervinin önemi ortaya çıkmış ve dikkatler Doğu Akdeniz'e toplanmıştır (Danış, 2019). 2015 yılında Mısır'a ait deniz egemenlik alanında keşfedilen Zohr sahası ise, Akdeniz'deki en büyük rezerv olmasıyla bir dönüm noktası olmuştur (Karbuç, 2019b:2-3). GKRY Doğu Akdeniz'de 2007, 2012 ve 2016 yıllarında olmak üzere üç hidrokarbon arama ihalesi açmıştır. 2007'de açtığı ihale neticesinde GKRY, 19 Eylül 2011'de, Kıbrıs'ın güneyinde petrol ve doğalgaz arama çalışmaları için sondaj faaliyetlerine başlamıştır. Bunun üzerine, Türkiye tarafından "*Kıbrıs Türklerinin meşru haklarını korumak için somut adımların atılması kararlaştırılmıştır*" (T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, 2011). Böylece GKRY'nin doğalgaz faaliyetlerine başlamasına tepki olarak, sondaj çalışmalarına başlanmasından iki gün sonra Türkiye ile KKTC arasında 21 Eylül 2011'de Kıta Sahaneliğini Sınırlandırma Anlaşması imzalanmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2011). Bunu takiben 22 Eylül 2011'de KKTC tarafından Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına (TPAO) Kıbrıs'ın güneyini de kapsayan sahalarda petrol-gaz arama ruhsatları verilmiş olup bu alanların bir kısmı GKRY'nin belirlediği alanlarla çakışmıştır (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2011:6).

Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi etkileyen en önemli gelişmelerden biri de Mısır, Yunanistan, İsrail, İtalya, Ürdün, Filistin ve GKRY'nin 2019'da oluşturdukları Doğu Akdeniz Gaz Forumu'dur (Karbuç, 2019a). Türkiye, Suriye ve Lübnan bu Forum'un dışındadır. İlk bakışta ekonomik bir iş birliğini temel alan DAGF'nin Kıbrıs çevresinde yapılan tatbikatlara kadar uzanan güvenlik boyutu da vardır. Bu sebeple, Yunanistan ve GKRY'nin çıkarlarını destekleyerek Türkiye'nin doğu ve güneyindeki manevra alanını kısıtlayan bir yapı şekillenmiştir (Aydıntaşbaş vd., 2020). Bir yandan enerji ile ilgili çıkarlar İsrail, Yunanistan ve GKRY arasında güçlü bir ekonomik bağ meydana getirirken diğer yandan da güvenlikle ilgili çıkarların örtüşmesi bu devletleri birbirine yakınlaştırmıştır. Farklı nedenlerle hareket ediyor olsalar da bu ülkeler, Türkiye'nin etkisini karşı dengeleme konusunda ortak çıkarlara sahiptir (Demiryol, 2019:454). Bu ülkelerin Türkiye'yle sorunlu ilişkileri olması, bölgede Türkiye hakkındaki olumsuz algıyı güçlendirmektedir. Böylece bir *yalıtcı devlet* olarak bir yandan komşusu olduğu bölgesel güvenlik kompleksleriyle ilgili sorunların ağırlığını taşıyan Türkiye, *yalıtcı bölge* olan Doğu Akdeniz'de görece yalnız kalmış olup *izole* bir durumdadır. Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin yalıtlanmasında DAGF'ye ek olarak 2020'de Yunanistan, Kıbrıs ve İsrail'in imzaladığı *EastMed* Doğalgaz Boru Hattı Anlaşması belirtilmelidir. Ankara bu iki girişimi Türkiye'nin Akdeniz denkleminin dışına çıkarılması olarak görmektedir. Ayrıca bu inisiyatiflerin AB ve ABD tarafından desteklenmesi, müttefiklerinin nezdinde Türkiye'nin marjinalleştiği inancını daha da güçlendirmektedir (Demiryol, 2020).

Türkiye, Doğu Akdeniz'de yaşanan tüm bu gelişmelere cevap vermede ve Doğu Akdeniz ile ilgili atılması gereken MEB ilanı ve sondaj çalışmalarına başlanması gibi adımlarda gecikmiştir. Bunun nedenleri hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Örneğin, Emin Emrah Danış

(2019) sadece gerektiğinde yapılan diplomatik açıklamaların ve açık denizde sondaj çalışmasıyla ilgili teknik kapasitenin yeterli olmadığını belirtmiştir. Doğu Akdeniz'deki GKRY'nin 2003'ten itibaren attığı adımların dış politikada yeterince yer bulmaması Türkiye'nin bu dönemde farklı bir enerji gündemine sahip olmasıyla açıklanabilir. Enerji ve Tabii Kaynaklar eski Bakanı Taner Yıldız'ın (2010:37) ifade ettiği üzere Türkiye'nin önceliği, AB üyelik sürecine verilen önem doğrultusunda Ortadoğu ve Kafkaslar'dan Avrupa'ya gidecek doğalgaz güzergahında önemli bir geçiş noktası olarak olmuştur. Bu doğrultuda, Türkiye'nin Nabucco projesine yönelik güçlü desteğini belirtmiştir. Ancak, 2008-2009 küresel ekonomik kriz nedeniyle bu proje gözden düşmüş ve bu tarihlerden itibaren Türkiye önceliklerini değiştirerek dış politikada enerji güvenliğine odaklanmış ve Doğu Akdeniz'deki doğalgaz keşifleri enerji güvenliği konusunda öne çıkmıştır (İpek, 2017:178-179). Bununla birlikte Yelda Ongun'a (2021:55-56) göre, Türkiye'nin Arap Baharı'ndan sonra izlediği politika nedeniyle İsrail ve Mısır ile ilişkilerin kötüleşmesi Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını olumsuz etkilemiş ve Türkiye'nin yalıtılmasında rol oynamıştır.

Bu çerçevede ilkin İsrail'le, sonrasında ise, Suriye ve Mısır'la yaşanan sorunlar bağlamında Türkiye Ortadoğu'dan iyice uzaklaşmaya başlamış ve sonuç olarak 2019'da DAGF'nin dışında kalmıştır. Dünya Ekonomik Forumu'nda (2009) İsrail ile yaşanan *one minute* krizi ilişkilerin bozulmasına neden olsa da ikili ilişkiler temel olarak Mayıs 2010'da gerçekleşen Mavi Marmara krizinden sonra gerilemiştir. Yaşanan bu krizden birkaç ay sonra Aralık 2010'da *Leviathan* doğalgaz sahasının keşfiyle Türkiye-İsrail ilişkilerinde Doğu Akdeniz sorunları öne çıkmıştır (Demiryol, 2019:454). Türkiye-İsrail ilişkilerinin bozulması hem GKRY-İsrail ilişkilerinin gelişmesine imkân tanımış hem de Yunanistan bu ittifaka eklenmiştir. Bu süreçte, Türkiye bölgede dereceli olarak yalıtılırken İsrail, GKRY ve Yunanistan arasında enerji alanındaki iş birliği zaman içerisinde diğer alanlara da yayılmıştır (Stergiou, 2016:375-382). Örneğin, 1997'den beri ABD, İsrail ve Türkiye'nin Akdeniz'de gerçekleştirdiği *Reliant Marmada* adlı ortak tatbikat, 2010'da Türkiye'nin çekilmesini takiben Yunanistan ile *Noble Dina* ismiyle gerçekleştirilmiştir (Demiryol, 2019:454). Ayrıca İsrail, GKRY ile Yunanistan arasındaki askeri iş birliği, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki tehdit algısının artmasına ve iş birliğinden ziyade güvenlik kaygılarını ön plana koymasına sebep olmuştur (Demiryol, 2019:454).

Öte yandan, Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin yalıtıcılığını arttıran Suriye krizi gerek bölgesel gerekse uluslararası açıdan temel bir sorun hâline gelmiştir. Bu kapsamda 2011'de başlayan Suriye iç savaşı, Türkiye'nin Ortadoğu'daki dış politikasında bir dönüm noktası olmuştur (Koroğlu, 2014:124). Tüm bu süreçte, bir önceki bölüme değinildiği üzere, büyük bir göçmen krizi de ortaya çıkmıştır (Sever, 2020:154). Bu kriz Türkiye-Suriye ilişkilerini ve Türkiye'nin sınır güvenliğini olumsuz etkilemiştir (Öztiğ, 2019:120). Bir yandan PKK/YPG/PYD diğer yandan IŞİD ve yabancı savaşçılar meselesi yüzünden Ankara bölgesel politikalarını gözden geçirmeye başlamıştır (Bardakçı, 2017:110-112). 2015'te Suriye'nin kuzeyinde bir Kürt devletinin kurulma ihtimali ise, Türkiye için güvenlik sorunlarının başında gelmiş, bunu engellemek

adına 2016 ve 2018 yıllarında Suriye'ye yapılan müdahaleler, Türkiye'nin Batı'yla, özellikle de ABD ile arasının açılmasına neden olmuştur (Sever, 2020:157). Bu süreçte, Ortadoğu bölgesel güvenlik kompleksine ait sınır güvenliği, göç, terörizm, çatışma gibi faktörlere odaklanan Türkiye'nin *jeopolitik bir içe kapanma* çerçevesinde Doğu Akdeniz'de yalıtıcı aktör konumu pekişmiştir.

Mısır'da ise Müslüman Kardeşler'in iktidara gelmesiyle ikili ilişkiler oldukça üst bir seviyeye taşınmasına rağmen 2013'teki General Sisi liderliğindeki darbeye Türkiye sert tepki göstermiş ve Türkiye-Mısır diplomatik ilişkileri askıya alınmıştır (Yeşilyurt, 2020:340). Bölgesel açıdan Türkiye'nin yalıtılmasına katkı sağlayan İsrail, GKRY, Yunanistan ve Mısır arasındaki bu iş birliği Doğu Akdeniz'deki jeopolitik rekabet ilişkilerini arttırmıştır. Son olarak, Türkiye'nin 2019'da Libya ile imzaladığı MEB sınırlandırma anlaşmasına karşılık olarak Ağustos 2020'de Mısır ve Yunanistan MEB sınırlandırma anlaşması imzalayarak aralarındaki dayanışmayı vurgulamışlardır (Butter, 2021:76). Bu sebeple, Mısır'ın da bir taraf olduğu MEB anlaşmaları Doğu Akdeniz rekabet ağının önemli bir parçası olarak Türkiye'nin karşısında durmaktadır.

Hem Doğu Akdeniz'i istikrarsızlaştıran hem de Türkiye'nin bölgedeki yalıtıcı rolünü pekiştiren bir başka unsur ise Libya meselesidir. 2011'de NATO ve BM'nin desteklediği bir müdahaleyle Kaddafi'nin devrilmesinden sonra, Libya farklı grupların çatıştığı bir iç savaşa sürüklenmiştir (Kardaş, 2020:2). Son dönemde Türkiye'nin Libya ile attığı adımlar Türk dış politikasının odak noktasının Ortadoğu'dan Doğu Akdeniz'e kaydığının net bir göstergesidir (Seufert, 2020:1). Türkiye 2019'da Libya ile "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması" ile "Güvenlik ve Askeri İş birliği" Mutabakat Muhtıraları imzalamıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, t.y.). AB'nin *Irini* isimli Akdeniz misyonu kapsamında, bir Alman savaş gemisinin 2020 sonunda Libya açıklarında bir Türk kargo gemisini durdurup arama yapması, Türkiye ile AB arasında bir krize neden olmuştur (Euronews, 2020). Türkiye'nin Libya ile MEB anlaşması yapması, Yunanistan ve GKRY'yi General Halife Hafter'i desteklemeye itmiştir (Aydıntaşbaş vd., 2020). Yunanistan ve GKRY dışında Fransa, Rusya, Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri de Hafter taraftarı blokta yer almıştır. Bölgesel ve uluslararası aktörlerin Libya'da farklı grupları desteklemeleri (Trablus ve Tobruk yönetimleri) Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'da yaşanan jeopolitik rekabetin doğrudan bir yansımasıdır (Kardaş, 2020:2). Bu çerçevede, Libya meselesi bir sonuç olarak karşımıza çıkmakta, bünyesinde Doğu Akdeniz'de önceden var olan sorunları (deniz alanlarının sınırlandırılması, enerji, terörizm, ikili ilişkiler vb.) barındırmakta ve Türkiye'nin *yalıtıcılığına* daha da katkı yapmaktadır.

Tüm bu bölgesel konjonktür ile ilgili gelişmelerin yanı sıra, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'den yalıtılma sürecini BGKK çerçevesinde kavramsal düzeyde incelemek yararlı olacaktır. Bu doğrultuda, Buzan ve Wæver'a (2003:187) göre, Mustafa Kemal Atatürk'ün Batı'ya dönük dış politika anlayışı çerçevesinde Osmanlı Devleti'nin Arap coğrafyasının büyük bir kısmını hükmetmiş olmasına karşın Ortadoğu'dan uzaklaşması, Türkiye'nin yalıtıcı konumunu güçlendirmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin yalıtıcı konumu gerek Avrupa gerek Ortadoğu bölgesel güvenlik

kompleksleri içindeki çatışmalardan kaçınma girişimi şeklinde kendisini göstermiştir. Türkiye, yalıtıcı pozisyonundan tamamen kurtulmak için ise daha “Batılı” ve “Avrupalı” hâle getirilmeye çalışılmıştır (Buzan ve Wæver, 2003:393). Şekil 2’de belirtildiği üzere, Türk dış politikasının diğer unsuru olan statükoculuk, *yalıtıcılık* ve görece pasif bir dış politika arasında yakın bir ilişki söz konusudur (Buzan ve Wæver, 2003:392). Buzan ve Wæver’in (2003) bu tutumunda eleştirebilecek en önemli nokta Atatürk’ün “*Yurtta Sulh, Cihanda Sulh*” ilkesi ile dile getirilen statükoculuğu pasif bir dış politika yaklaşımı olarak görmeleridir. Statükoculuk ilkesi teknik anlamda I. Dünya Savaşı sonrası düzenlemelere uyma, mevcut düzeni koruma ve irredantizm politikası gütmeme anlamına gelir (Oran, 2001:46-47). Türkiye’nin 1920-1940 yılları arasında izlediği statükocu dış politika aynı zamanda bazı revizyonist unsurlar da içermiştir. Buzan ve Wæver’in öne sürdüğünün aksine her statükocu politika pasiflik demek değildir. 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Lozan Antlaşması’nın revize edilmesi, 1939’da Hatay’ın anavatanına katılması bu noktada örnek verilebilir (Oran, 2001:48).

Statükoculuk -----> Pasif Dış Politika -----> Yalıtıcılık

Şekil 2. Türkiye’nin Yalıtılmasının Temel Unsurları (Buzan ve Wæver, 2003)

Her ne kadar statükoculukla birlikte Batıcılık ilkesi *yalıtıcı devlet* olma durumuyla ilişkilendirilse de bu iki ilkeye dayanarak Türk dış politikasını bütünsel şekilde tanımlamak güçtür. Ayrıca, dengencilik ve meşruluk da Türk dış politikasının geleneksel ilkeleri arasında sayılmaktadır (Oran, 2001). Kurubaş’a (2014:1420-1421) göre, Batıcılık ve statükoculuk Türkiye’yi âdetâ jeopolitik daralmaya ve pasifliğe sevk ederken dengencilik ve meşruluk diğer iki ilkenin etkilerini dengelemekte ve Türkiye’nin imkân ve yeteneklerini arttırmaktadır. Bu konuda, 1950’de Kore’ye asker gönderilmesi, 1974’te Kıbrıs Barış Harekâtı’nın gerçekleştirilmesi, 1980’lerden beri Kuzey Irak’a yapılan müdahaleler, 1993’te Somali’ye, 1994’te Bosna’ya, 1999’da Kosova’ya, 2001’de Makedonya’ya ve 2002’de Afganistan’a asker gönderilmesi Türk dış politikasında revizyonist sayılabilecek gelişmelerdendir (Oran, 2001:48).

Buzan ve Wæver’in 2003’te yaptığı bu değerlendirmelerden sonra Doğu Akdeniz ikinci bölümde anlatıldığı üzere yalıtıcı bir bölge özelliğini arttırırken, Türkiye de bu bölgede bir *yalıtıcı devlet* olmayı sürdürmüştür. Bu noktada, iki soru özellikle akla gelmektedir: Bir bölgesel güvenlik kompleksindeki eğilimler, kompleks içerisindeki devletlerle birlikte *yalıtıcı devletlerin* dış politika seçeneklerini nasıl etkiler? Devletlerin dış politikaları bölgesel güvenlik kompleksi tarafından tanımlanmış ilişki biçimlerini nasıl dönüştürür? (Buzan, 1991:221). Bu sorulardan hareketle, Doğu Akdeniz’deki mevcut konjonktürde Türkiye’nin *yalıtıcı devlet* konumu ve işlevi ile Türkiye’nin bu coğrafyadaki yalıtılmasının çeşitli boyutları üzerinde durulabilir.

Doğu Akdeniz’le ilgili yapısal dış faktörlere ek olarak, bu bölgede Türk dış politikasını yalıtlayan iç faktörler de söz konusudur. Günümüzde bir *yalıtıcı devlet* olarak sayılan Türkiye’nin Doğu Akdeniz politikası, aslında ülkenin

1980’lerden bugüne geçirdiği sosyo-ekonomik ve kültürel dönüşümden ayrı tutulamaz. Bu çerçevede, Turgut Özal dönemiyle neoliberal yeni bir ekonomik anlayış yerleşirken dinsel faktörler de toplumu ve siyaseti dönüştürmüştür (Bakan ve Çimen, 2018:1). Keyman’a (2014:26) göre, 2000’li yıllarda yeni bir muhafazakâr sınıf ve kimlik inşasıyla birlikte postmodern bir toplum meydana gelirken aynı zamanda laikliğin ötesinde, dinin daha görünür olduğu bir siyasi toplum ortaya çıkmıştır. İç siyasal düzlemdeki bu dönüşüm Doğu Akdeniz dâhil olmak üzere Türkiye’nin dış politika süreçlerine, algılarına ve sorunlarına yansımıştır. Bu doğrultuda, son dönem Türk dış politikasında etkili bir isim olan Dışişleri eski Bakanı ve eski Başbakan Ahmet Davutoğlu (2001) Türk dış politikasında izlenmesi gereken yeni ilkeleri ortaya koymuştur. Davutoğlu, Osmanlı İmparatorluğu’nun tarihsel mirasına dayanarak Türkiye’nin *yumuşak gücü, komşularla sıfır sorun politikası, merkez ülke, vizyoner, proaktif, değer odaklı dış politika* gibi söyleme dayalı dış politika tanımlamaları geliştirmiştir. Bu çerçevede, yakın bölgeler olan Balkanlar, Kafkasya, Ortadoğu ve Orta Asya’daki problemlere çözüm odaklı, bölgede istikrarı temin eden, aktif bir dış politika hedeflenmiştir (Meral ve Paris, 2010:80). Özellikle Ortadoğu’nun Türk dış politikasında ağırlığının artmasıyla “eksen kayması” ve “yeni-Osmanlılık” tartışmaları yaşanmıştır (Koroğlu, 2014). Kurubaş’a (2012:1417) göre, 2003-2010 arasında Türk dış politikası bu tematik çerçevede tasarlanırken, Mavi Marmara krizi (2010) ve Arap Baharı’yla (2011) Türk dış politikası âdetâ savrulmuştur. Bu çerçevede, Türkiye’nin Ortadoğu’da kendini merkez ülke olarak görüp angaje olması, Doğu Akdeniz dinamiklerinden yalıtılmasına ve yabancılaşmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, Türk dış politikasında Doğu Akdeniz’e gereken önem verilememiş, enerji, güvenlik ve uluslararası hukukla ilgili sorunlarda zamanında atılması gereken adımlar atılmamıştır.

Türkiye’nin yeni dış politika ilkeleriyle bölgesel sorunlara diyalog ve çözüm alternatifleri sunması beklenirken diğer yandan bölgedeki çatışmaların yaygınlaşmasındaki temel faktörlerden biri de aslında Türkiye’nin kendisidir (Buzan ve Wæver, 2003:256). Türkiye giderek artan yalıtıcı özelliği ile Ortadoğu bölgesel güvenlik kompleksine girememe, bununla birlikte Avrupa bölgesel güvenlik kompleksi sınırlarının da dışında kalmaktadır. Oysa, Buzan ve Wæver’in (2003:393) öngördüğü şekilde Türkiye’nin yalıtıcılığının azaltılmasında Batıcılık ilkesi önemli rol oynamaktadır. Nitekim dengencilik ilkesi, çöküş dönemi Osmanlı İmparatorluğu’nun dış politika geleneği olarak ifade edilmelidir (Hale, 2013:53). Türkiye 1960’lardan beri Batı ekseninde kalmakla birlikte, çok yönlü bir dış politika izlemiştir (Oran, 2001:675-679). 2000’lerin sonuna doğru ise, çevre bölgelerine özellikle Ortadoğu’ya açılmasına ve statükoculuk ilkesi yerine proaktif bir dış politika izlemesine rağmen Türkiye’nin *yalıtıcı devlet* niteliği sabit kalmıştır. Arap Baharı’yla yaşanan krizde, 2003-2010 arasında yeniden kurulan “çıkartı ile kapasite”, “değer ile çıkartı” ve “söylem ile eylem” dengesi bozulmuştur (Kurubaş, 2014:1418). Bununla Türk dış politikasındaki Doğu-Batı dengesi de bozulmuş, Ortadoğu’da hedeflenen dış politika çıktıları ile örtüşmeyen “aktif” politikalar neticesinde Türkiye’nin özellikle Doğu Akdeniz’de *yalıtıcı devlet* konumunu pekiştirmiştir.

Öte yandan, Türkiye dış politika tercihlerinden ötürü Ortadoğu'dan yalıtılırken, Avrupa bölgesel güvenlik kompleksindeki yalıtılma süreci öncelikle kimlik düzeyinde karşımıza çıkmaktadır. Buzan ve Wæver'ın aktardığına (2003:348) göre, Avrupalı devletler tarafından Osmanlı Devleti'nin Avrupa bölgesel güvenlik kompleksinin bir üyesi mi yoksa Avrupa için bir dış düşman mı olduğuna karar verilememesi süregelen bir sorun olmuştur. Aslında, Osmanlı Devleti için Avrupa temel tehdit unsuru olmamıştır ve bu nedenle Osmanlı'yı Avrupa bölgesel güvenlik kompleksi içerisinde saymak zordur. Bunun aksine, Osmanlı Devleti, Avrupa'da etkili olan *kendi başına bir kompleks* olarak ele alınmış ve Avrupa ile Osmanlı arasındaki bu ilişki günümüz Avrupa-Türkiye ilişkilerine de yansımıştır (Buzan ve Wæver, 2003:348). Bir açıdan, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği sorunu, Birlik içerisinde uzun zamandır süren Avrupa'nın kültürel kimliği ile ilgili tartışmalar tekrar canlandırmıştır. Bu noktada, Avrupa için kimlik problemi, Türkiye'nin Avrupa tarihine, değerlerine ve kimliğine uyum sağlayıp sağlamayacağı ile ilgilidir (Dostál, Akçalı ve Antonsich, 2011:196-199). Söz konusu Avrupa kimliği ortak Avrupa tarihi, kültürü ve coğrafyası üzerine kuruludur. AB içerisinde Türkiye'nin üyeliğine karşı eğilimin yüksek olması Türkiye'nin kimliksel yalıtılmasının bir sonucudur (Dostál vd, 2011:214). Buna karşın Yeşilada ve Tanrıkulu'nun (2016:1) sözünü ettiği üzere, AB üyeliğinin Türkiye'nin bölgedeki ülkelerle inişli çıkışlı ilişkilerine bir istikrar getireceği görüşü esasında yalıtıcı devlet rolünden kurtulma arayışı olarak görülebilir.

Bu süreçte Kıbrıs sorunu, Türkiye ve Yunanistan arasında 2004'te GKRY'nin Kıbrıs'ın tek temsilcisi sayılıp "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla AB'ye üye olmasıyla daha da çözümsüz bir hâle gelmiştir (Kuran, 2009:2). Türkiye-AB arasındaki sorunların özünde Türkiye'nin üyeliğine kategorik olarak karşı çıkan Yunanistan'ın ve GKRY'nin Birlik içindeki varlığı belirleyici olmuştur (Üçler, 2014:209). 2005'te başlayan katılım müzakereleri Yunanistan ve GKRY'nin "ipoteği altında" devam etmektedir (Çakır, 2018:434). Bu sebeple, AB'nin, Türkiye'nin üyeliğini doğrudan Kıbrıs sorununun çözümüne bağlamış olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Çakmak, 2019:173). AB ile müzakerelerde karşılaşılan bu yapısal sorunlar ve ikili ilişkilerin âdeta sınırlarına ulaşıyor gibi gözükmesi Türkiye'nin hem Avrupa bölgesel güvenlik kompleksinin dışında kalmasının hem de Doğu Akdeniz'de yaşadığı yalıtılmanın en önemli faktörlerindedir.

Hem güncel gelişmeler hem de BGKK'nin sağladığı kavramsal açıklamalar ışığında Türkiye, bölgesel düzlemde oynadığı rol ve kurduğu ilişkilerle yalıtıcı bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye, Avrupa ve Ortadoğu bölgesel güvenlik komplekslerini geçişken bir şekilde absorbe eden Doğu Akdeniz yalıtıcı bölgesinin doğrudan etkisi altındadır. Her iki komplekste enerji ve ekonomi ile ilgili tanık olunan hibrit rekabet ilişkileri de Türkiye'nin yalıtıcılığı ve Doğu Akdeniz'in kendine özgü yalıtıcılık unsurlarıyla yakın ilişkilidir. Bu bölgesel yalıtıcılık dinamiklerine ilave olarak Türkiye'nin 1980'lerden bu yana içinden geçtiği toplumsal, ekonomik ve siyasal dönüşümler de birer yalıtıcılık faktörü olarak düşünülebilir. Özellikle Davutoğlu döneminde çok taraflı, proaktif yeni bir dış politika hedefi ile Ortadoğu'ya verilen önem artırılmıştır.

Bununla birlikte, 2011'de GKRY tarafından sondaj çalışmaları yapılana kadar Türkiye, Doğu Akdeniz'e gerektiği önemi vermemiştir. Bu durumun nedenleri arasında Doğu Akdeniz'in Ortadoğu'nun bir parçası olarak görülmesi ve bununla bağlantılı olarak Arap Baharı ve Suriye krizi sonrası Ortadoğu odaklı dış politikadaki belirsizlikler gösterilebilir. Aslında, 2011 senesinin hem GKRY'nin Doğu Akdeniz'de sondaj çalışmalarına başlaması hem de Arap Baharı'nın başlangıcı olması bağlamında aynı zamanda Türkiye'nin bölgede yalıtıcılığında dönüm noktası olduğu görülebilir. Benzer şekilde, Türkiye Avrupa bölgesel güvenlik kompleksinin güvenlik dinamiği olan iş birliği unsurlarından da uzaklaşmakta ve bu durum Türkiye'nin yalıtıcılığına katkı yapmaktadır. Sonuçta, tüm bu yalıtıcı özellikleriyle yalıtıcı bir aktör olarak Türkiye, Doğu Akdeniz'in yalıtıcılığını da pekiştirmektedir.

5. Sonuç

Bu makalede Doğu Akdeniz'in bir yalıtıcı bölge, Türkiye'nin ise bu yalıtıcı bölgenin bir parçası olan yalıtıcı bir devlet olduğu vurgulanmıştır. Bu noktadan hareketle, Doğu Akdeniz'deki bölgesel güvenlik yapılarının hangi kavramsal temellere dayandığı, Doğu Akdeniz'le Avrupa ve Ortadoğu bölgesel güvenlik kompleksleri arasında hangi benzerlik ve farklılıkların olduğu ve bu bölgenin ayırt edici özelliklerinin neler olduğu soruları bu çalışmaya yön vermiştir. Doğu Akdeniz'in Avrupa ve Ortadoğu bölgesel güvenlik komplekslerinden ayrılan coğrafi ve tarihsel özellikleri vardır. Bunlar Doğu Akdeniz'in coğrafi açıdan sınırlı ve kapalı bir alan olması, içinde bir yalıtıcı devleti barındırması ve bölgeye has dostluk-düşmanlık ilişkilerinin varlığıdır. Avrupa ve Ortadoğu arasında sıkışmış olan Doğu Akdeniz'in sınırlı ve kapalı bir bölge oluşu buradaki çatışmaları ve güvenlik risklerini arttırmaktadır. Bu durum aynı zamanda Doğu Akdeniz'in yalıtıcılığını da arttıran bir unsurdur. Ayrıca bu bölge, çok kutuplu yapısı ve çatışma dinamikleri ile Ortadoğu'ya; iş birliği dinamiklerinin belli düzeydeki varlığı ile de Avrupa bölgesel güvenlik kompleksine benzemektedir. Fakat Doğu Akdeniz ile Ortadoğu arasındaki yapısal benzerliklerin daha fazla olması nedeniyle bölgede çatışmalar iş birliği dinamiklerine göre daha ön plandadır.

Bu çerçevede hem Avrupa hem de Ortadoğu bölgesel güvenlik komplekslerinin güvenlik dinamiklerinden etkilenen Doğu Akdeniz, aynı zamanda bu iki kompleksin sorunlarının bir diğerine ulaşmasını sağlayan bir *transit geçiş bölgesi* olarak düşünülebilir. Arap Baharı sonrasında bölgedeki yönetimlerin zayıflaması, güç dengelerinin değişmesi, Suriye iç savaşı ve göçmen krizi, terörizm, enerji ve deniz alanlarının sınırlandırılması meseleleri buna örnek verilebilir. Bu bağlamda, Doğu Akdeniz heterojen, karmaşık ve *sui generis* bir *yalıtıcı bölge* olmaya devam etmektedir. Hem Doğu Akdeniz hem de Türkiye ortak yalıtıcı özelliklerinden ötürü Avrupa ve Ortadoğu bölgesel güvenlik komplekslerinden etkilenirler. Doğu Akdeniz yalıtıcı bölgesinde yaşanan gelişmelerin, bu bölgede yalıtıcı devlet olarak bulunan Türkiye üzerinde de çeşitli etkileri bulunmaktadır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki konumu ve işlevi genel olarak değerlendirildiğinde birçok yönden *yalıtıcı* olarak ele alınabilecek bir dış politika ve güvenlik stratejisi izlendiği görülmektedir. Doğu Akdeniz'de yaşanan Kıbrıs sorunu,

bölge devletleri ile bozulan ilişkiler ve DAGF'nin kurulması gibi güncel gelişmeler ile Buzan ve Wæver'ın kavramsal açıklamaları çerçevesinde Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de bir yalıtıcı devlet olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Fakat Türkiye izlediği aktif dış politika ile birlikte ekonomik kapasitesi ve siyasi durumu ile diğer yalıtıcı devletlerden açıkça ayrılmaktadır. Türkiye'nin bir yalıtıcı devlet olmasına neden olan ve Türk dış politikasını etkileyen iç ve dış etmenler bulunur. Doğu Akdeniz'den kaynaklı iç ve dış faktörler bölgenin coğrafi olarak kapalı ve sınırlı bir alan olması ve tarih içindeki dostluk-düşmanlık ilişkileridir. Ekonomi ve enerji alanında rekabet gibi hem Avrupa hem de Ortadoğu bölgesel güvenlik komplekslerini etkileyen gelişmeler Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki yalıtılmasında doğrudan etkili olmaktadır. Bu doğrultuda, 2003'ten itibaren Doğu Akdeniz'de GKRY tarafından deniz alanlarının sınırlandırılmasına yönelik adımlar atılsa da Türkiye bu adımlara karşılık vermekte gecikmiştir. Arap Baharı çerçevesinde izlenen dış politika neticesinde İsrail, Suriye ve Mısır ile ilişkilerin bozulması sonucu bölgede Türkiye'nin yalıtıcılığı artmıştır. Ortadoğu bölgesel güvenlik kompleksine ait sınır güvenliği, göç, terörizm, çatışma gibi faktörlere odaklanılması Türkiye'nin âdeta *jeopolitik bir içe kapanma* yaşamasına ve yalıtıcı rolünün güçlenmesine neden olmuştur. Dahası bu politikalar neticesinde, Yunanistan ve GKRY öncülüğünde DAGF'nin oluşumuna giden bir ittifak meydana gelmiştir. Doğu Akdeniz'deki AB, Yunanistan, GKRY, İsrail ve Mısır ittifakı Türkiye'de *bölgeden dışlanma, çevrelenme ve yalnız bırakılma* olarak algılanmaktadır. Benzer şekilde 2020'de Yunanistan, GKRY ve İsrail arasında imzalanan *Eastmed* Doğalgaz Boru Hattı da Türkiye'nin yalıtıcılığını artıran bir unsurdur. Böylece Türkiye, hem komşu olduğu bölgesel güvenlik komplekslerinin dinamikleriyle karşı karşıya gelmekte hem de Doğu Akdeniz yalıtıcı bölgesinde bir şekilde izole olmaktadır. Bu nedenle, bir *yalıtıcı bölge* olan Doğu Akdeniz'in dinamikleriyle bir *yalıtıcı devlet* olan Türkiye arasında *aktif-negatif* bir etkileşim bulunmaktadır.

Türkiye'nin yalıtılmasında iç faktörlerin başında son kırk yıldır ulusal ölçekte ülkenin geçirdiği sosyal ve ekonomik dönüşüm ve bunun dış politika tercihlerine yansımaları belirtilebilir. Bu dönüşüm sonrası Ortadoğu'ya verilen önem bağlamında izlenen aktif dış politikanın Türkiye'nin yalıtıcı devlet konumunu değiştirmede olduğu gibi 2011'den itibaren bunu derinleştirdiği gözlemlenmektedir. Bu süreçte, Ortadoğu ile Doğu Akdeniz'in birbirinden ayrı değerlendirilememesi ve Arap Baharı devam ederken Ortadoğu'ya müdahil olunması gibi nedenler, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de gereken adımları zamanında atamamasına sebep olmuştur. Diğer bir deyişle, Türkiye'nin yalıtıcı devlet olması nedeniyle Ortadoğu'da yaşadığı sorunlar Doğu Akdeniz'de devam etmiştir. Sonuç olarak, Türkiye âdeta jeopolitik bir yalıtılma döngüsü içerisine girmiştir. Ortadoğu'dan kaynaklanan bu yalıtılmaya koşut olarak, Türkiye'nin Avrupa bölgesel güvenlik kompleksinden yalıtılması, tarihsel düzlemde süregelen Avrupa devletleri ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki rekabet ilişkisinin bir sonucu olarak günümüze kadar gelmiştir. Türkiye'nin AB'den kimliksel boyutta yalıtılmasını, AB içerisinde Türkiye'nin üyeliğine karşı eğilimin yüksek olmasıyla açıklamak mümkündür. Yunanistan ve GKRY'nin Türkiye'nin AB üyeliğine karşı olumsuz tutumu, Türkiye'nin hem Avrupa'da

yalıtılmasında hem de Doğu Akdeniz'de izole edilmesinde önemli bir unsur olmayı sürdürmektedir.

Kaynakça

- AB Konseyi. (2020, 7 Şubat). How Maastricht changed Europe: New tools for a new European agenda. 02.24.2021 tarihinde <https://www.consilium.europa.eu/en/maastricht-treaty/> adresinden alındı.
- AB Konseyi. (2020, 15 Mayıs). Statement of the EU Foreign Ministers on the situation in the Eastern Mediterranean. 23.01.2021 tarihinde <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/05/15/statement-of-the-eu-foreign-ministers-on-the-situation-in-the-eastern-mediterranean/> adresinden alındı.
- Abulafia, D. (2011). *The Great Sea*. Oxford: Oxford University Press.
- Adamides, C., & Christou, O. (2015). Beyond hegemony: Cyprus, energy securitization and the emergence of new regional security complexes. S. Litsas, & A. Tziampiris (Ed.), *The Eastern Mediterranean in transition: Multipolarity, politics and power*, (s.179-190) içinde. Surrey and Burlington: Ashgate Publishing Ltd.
- Akgül, P. (2020). Karadeniz'in bölgesel güvenlik kompleksi olarak incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 550-569.
- Arab Center Washington DC. (2020, 8 Ekim). The Arab League's Many Failures. 12.04.2021 tarihinde http://arabcenterdc.org/policy_analyses/the-arab-leagues-many-failures/ adresinden alındı.
- Arı, T., & Munassar, O. (2020). Two stages of Turkey's quest for a regional power status in the Middle East: An integrated role-status-seeking approach. *Gazi Akademik Bakış*, 14(27), 1-29.
- Avan, A.E. (2020). Doğu Akdeniz deniz yetki alanları sorunu: Türkiye'nin politikası ve AB'nin yaklaşımı, *Avrasya Etüdüleri*, 26(58), 91-118.
- Avrupa Birliği. (2021, 12 Ocak). Living in the EU. 08.04.2021 tarihinde https://europa.eu/european-union/about-eu/figures/living_en adresinden alındı.
- Avrupa Komisyonu. (2016, 29 Ocak). EU and Turkey strengthen energy ties. 15.01.2021 tarihinde https://ec.europa.eu/energy/news/eu-and-turkey-strengthen-energy-ties_en adresinden alındı.
- Avrupa Komisyonu. (2021, 6 Ocak). Israel. 06.04.2021 tarihinde https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/countries/israel_en adresinden alındı.
- Avrupa Konseyi. (t.y). About the Council of Europe - Overview 06.04.2021 tarihinde <https://www.coe.int/en/web/yerevan/the-coe/about-coe/overview> adresinden alındı.
- Avrupa Parlamentosu. (2021, Ocak). Southern Partners. 06.04.2020 tarihinde <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/173/southern-partners> adresinden alındı.
- Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı. (2019). Migratory Routes. 11.01.2021 tarihinde <https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-routes/eastern-mediterranean-route/> adresinden alındı.
- Aydıntaşbaş, A., Barnes-Dacey, J., Bianco, C., Lovatt, H., & Megerisi, T. (2020, Mayıs 20). Deep sea rivals: Europe, Turkey, and new Eastern Mediterranean conflict lines. 02.02.2021 tarihinde *European Council on Foreign Relations*: https://ecfr.eu/special/eastern_med/ adresinden alındı.
- Bakan, S., & Çimen, H. (2018). Türk siyasi değişiminde Anadolu burjuvazisi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 9(2), 32-58.
- Bank, A., & Karadag, R. (2012, Eylül). The political economy of regional power: Turkey under the AKP. *German Institute for Global and Area Studies (GIGA)*, No:204.
- Bardakçı, M. (2017). Evolving Turkish policy in the face of the changing Syrian crisis. *Akademik Ortadoğu*, 11(2), 99-119.
- Barrinha, A. (2014). The ambitious insulator: Revisiting Turkey's position in Regional Security Complex Theory. *Mediterranean Politics*, 9(2), 165-182.
- BBC Türkçe. (2020, 14 Ağustos). Doğu Akdeniz - Reuters: Türkiye'nin Kemal Reis ve Yunanistan'ın Limnos gemileri arasındaki olay için Atina 'kazaydı' diyor. 15.04.2021 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53779999> adresinden alındı.

- Berberakis, S. (2020, 2 Ocak). Doğu Akdeniz-EastMed doğalgaz boru hattı anlaşması Atina'da imzalandı. 27.01.2021 tarihinde *BBC News Türkçe*: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50973890> adresinden alındı.
- Berberakis, S. (2021, 20 Ocak). Yunanistan, İyon Denizi'nde karasularını 12 mile çıkardı. 15.01.2021 tarihinde *BBC News Türkçe*: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55741277> adresinden alındı.
- Birleşmiş Milletler. (2020, 8 Aralık). Prospects for Peace between Israelis, Palestinians Remain Remote as Ever, Secretary- General Stresses, as International Media Seminar Opens. 09.04.2021 tarihinde <https://www.un.org/press/en/2020/pal2238.doc.htm> adresinden alındı.
- Birdişi F., Gönen, M. (2017). Bölgesel güvenlik kompleksi teorisi bağlamında Türkiye-İran arasında göç ve sınır güvenliği, *İran Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 11-38.
- Biscop, S. (2003, Haziran). Opening up the ESDP to the South: A comprehensive and cooperative approach to Euro-Mediterranean security. *Security Dialogue*, 183-197.
- Brauch, H. G. (2012). Güvenliğin yeniden kavramsallaştırılması: Barış, güvenlik, kalkınma ve çevre kavramsal dörtlüsü. M. Aydın, H. G. Brauch, N. Polat, M. Çelikpala, & U. O. Spring (Ed.), *Uluslararası İlişkilerde çatışmadan güvenliğe seçme makaleler* (s.167-197) içinde. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Butter, D. (2021). Egypt's energy ambitions and its Eastern Mediterranean policy. Michael Tanchum (Ed.), *Eastern Mediterranean In Uncharted Waters: Perspectives on Emerging Geopolitical Realities* (s. 45-51) içinde. Ankara: Konrad Adenauer Stiftung,
- Buzan, B. (1983). *People, state and fear: The national security problem in international relations*. University of North Carolina Press.
- Buzan, B. (1991). *People, states and fear: An agenda for international security studies in the post cold war era*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner.
- Buzan, B. (2012). Askeri güvenliğin değişen gündemi. M. Aydın, H. G. Brauch, N. Polat, M. Çelikpala, & U. O. Spring (Ed.), *Uluslararası ilişkilerde çatışmadan güvenliğe seçme makaleler* (s.323-352) içinde. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Buzan, B., & Wæver, O. (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. New York: Cambridge University Press.
- Çakır, F. (2018). Türkiye-AB ilişkilerinde Yunan-Rum faktörü. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 432-449.
- Çakmak, G. A. (2019). The European Union and the Turkish-Greek rapprochement in 2000s: from Europeanization to de-Europeanization?. A. Heraclides, & G. A. Çakmak (Ed.), *Greece and Turkey in conflict and cooperation from Europeanization to de-Europeanization* (s.161-181) içinde. New York: Routledge.
- Davutoğlu, A. (2001). *Stratejik Derinlik*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Danış, E.E. (2019, 28 Haziran). Türkiye Doğu Akdeniz'de ne yapmalı?. 17.04.2021 tarihinde Petrotürk: <https://www.petroturk.com/makale/turkiye-dogu-akdenizde-ne-yapmalı> adresinden alınmıştır.
- Dekhakhena, A. (2019, Sonbahar). The 9/11 events: A precursor to the Arab Spring. *DOMES*, 28(2), 351-368.
- Del Sarto, R. A. (2006). *Contested State Identities and Regional Security in the Euro- Mediterranean Area*. New York: Palgrave Macmillan.
- Demiryol, T. (2019). Between security and prosperity: Turkey and the prospect of energy cooperation in the Eastern Mediterranean. *Turkish Studies*, 20(3), 442-464.
- Demiryol, T. (2020, Eylül 7). Natural gas and geopolitics in the Eastern Mediterranean. 03.02.2021 tarihinde *Heinrich Böll Stiftung İstanbul*: <https://tr.boell.org/en/2020/09/07/natural-gas-and-geopolitics-eastern-mediterranean> adresinden alındı.
- Deutsche Welle Türkçe. (2019, 22 Temmuz). Çavuşoğlu: Geri Kabul Anlaşması'nı askıya aldık. 19.01.2021 tarihinde <https://p.dw.com/p/3MX3F> adresinden alındı.
- Deutsche Welle Türkçe. (2021,15 Nisan). Atina-Ankara arasında gerilimli basın toplantısı. 17.04.2021 tarihinde <https://www.dw.com/tr/atina-ankara-aras%C4%B1nda-gerilimli-bas%C4%B1n-toplant%C4%B1s%C4%B1/a-57218517> adresinden alındı.
- Dostál, P., Akçalı, E., & Antonsich, M. (2011). Turkey's bid for European Union Membership: Between "thick" and "thin" conceptions of Europe. *Eurasian Geography and Economics*, 52(2), 196-216.
- Durrani, A. (2002, Ekim). Implications of September 11 for the Middle East. *Pakistan Institute of International Affairs*, 55(4), 27-52.
- El-Katiri, L., & El-Katiri, M. (2014). Regionalizing East Mediterranean gas: Energy security, stability, and the U.S. role. *Strategic Studies Institute, US Army War College*.
- Erdağ, R. (2017). *Libya in the Arab Spring: From Revolution to Insecurity*. New York: Palgrave Macmillan.
- Ercan, M., & Kılınc, M.C. (2020). Bölgesel ve küresel aktörlerin Ortadoğu Merkezli Doğu Akdeniz politikaları "Kıbrıs çatışması ve Libya mutabakatı". *Anadolu Strateji Dergisi*, 2(2), 15 - 28.
- Euronews. (2020, 25 Kasım). Alman savaş gemisi Libya'ya giden Türk kargo gemisini durdurarak 'silah araması' yaptı. 08.02.2021 tarihinde <https://tr.euronews.com/2020/11/23/alman-savas-gemisi-libya-ya-giden-turk-kargo-gemisini-durdurarak-silah-aramas-yapt> adresinden alındı.
- Frazier, D., & Stewart-Ingersoll, R. (2010). Regional powers and security: A framework for understanding order within regional security complexes. *European Journal of International Relations*, 16(4), 731-753.
- Haggard, S., & Simmons, B.A. (1987) Theories of international regimes. *International Organization*, 41(3), 491-517.
- Hale, W. (2013). *Turkish Foreign Policy Since 1774*. New York: Routledge.
- Heijl, N. B. (2007). Between a rock and a hard place: Euro-Mediterranean security revisited. *Mediterranean Politics*, 12(1), 1-16.
- Herranz-Surrallés, A. (2018). Thinking energy outside the frame? Reframing and misframing in Euro-Mediterranean energy relations. *Mediterranean Politics*, 23(1), 122-141.
- Inbar, E., & Sandler, S. (2001). The Importance of Cyprus. *Middle East Quarterly*, 8(2), 51-58.
- İpek, P. (2017). The Role of Energy Security in Turkish Foreign Policy (2004-2016). P. E. Ercan (Ed.), *Turkish Foreign Policy: International Relations, Legality and Global Reach* (s.173-194) içinde. New York: Palgrave Macmillan.
- İslam İşbirliği Teşkilatı. (t.y.). History. 13.04.2021 tarihinde https://www.oic-oci.org/page/?p_id=52&p_ref=26&lan=en adresinden alındı.
- İşeri, E. (2019). Turkey's Entangled (Energy) Security Concerns and the Cyprus Question in the Eastern Mediterranean. A. Heraclides, & G. A. Çakmak (Ed.), *Greece and Turkey in conflict and cooperation: from Europeanization to De-Europeanization* (s.257-270) içinde. Londra: Routledge.
- Jacob, E.D. (2017). Sovereignty and Security: 9/11, the Arab Spring, and ISIS. E.D. Jacob (Ed.), *Rethinking security in the twenty-first century* (s. 93-104) içinde. New York: Palgrave Macmillan.
- Karan, C. (2019, 25 Kasım). Kıbrıs sorunu artık Doğu Akdeniz sorunu haline geldi. 25.01.2021 tarihinde *Sputnik*: https://tr.sputniknews.com/ceyda_karan_eksen/201911221040687102-kibris-sorunu-artik-dogu-akdeniz-sorunu-haline-geldi/ adresinden alındı.
- Karuz, S. (2019a, 28 Ocak). Doğu Akdeniz Gaz Formu. 11.01.2021 tarihinde *Petrotürk*: <http://petroturk.com/makale/dogu-akdeniz-gaz-forumu> adresinden alındı.
- Karuz, S. (2019b, Temmuz). Doğu Akdeniz'de ne kadar doğalgaz var?. *Bilkent Enerji Notları* No.12. Ankara: Bilkent Enerji Politikaları Araştırma Merkezi.
- Karuz, S. (2021, Kış). Key challenges facing the Eastern Mediterranean. *Insight Turkey*, 23(1), 115-138.
- Kardaş, Ş. (2020). Turkey's Libya policy: Militarization of regional policies and escalation dominance. *China International Strategy Review*, 2, 325-336.
- Kasım, K. (2002, Bahar). NATO'ya ve ABD-AB ilişkilerine etkisi bakımından Ortak Avrupa Dış ve Güvenlik Politikası. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 87-99.
- Katzenstein, P. (2005). *A World of Regions: Asia and Europe in the American Imperium*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.

- Kaya, R. (2019, Temmuz). Orta Asya 'Bölgesel Güvenlik Kompleksi' ve Şangay İşbirliği Örgütü. *Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi*, 7, 53-71.
- Kaya, S. İ. (2015). *Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Kelly, R. E. (2007). Security theory in the "New Regionalism". *International Studies Review*, 9(2), 197-229.
- Keyman, E. F. (2014). The AK Party: Dominant party, new Turkey and polarization. *Insight Turkey*, 16(2), 19-31.
- Kısacık, S., & Helvacıköylü, G. (2020) Doğu Akdeniz'deki enerji temelli askeri güvenlik gelişmelerinin Türkiye'nin Doğu Akdenizli komşuları ve küresel güçlerle olan ilişkilerine yansımaları. *UPA Strategic Affairs*, 1(1), 85 - 145.
- Koroğlu, N. Ö. (2014). Yeni-Osmanlılaşma ve Avrupalılaşma? Türkiye-AB ilişkileri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13(2), 111-131.
- Krasner, S. (1982, Bahar). Structural causes and regime consequences: Regimes as intervening variables. *International Organization*, 36(2), 185-205.
- Kuran, S. (2009). *Uluslararası Deniz Hukuku*. İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- Lacoste, Y. (2009a). *Géopolitique de la Méditerranée*. Paris: Armand Colin.
- Lacoste, Y. (2009b). *Géopolitique. La longue histoire d'aujourd'hui*. Paris: Larousse.
- Mallinson, W., Kanevskiy, P., & Petasis, A. (2020). Then is now, but the colours are new: Greece, Cyprus and the evolving power game between the West, Russia and Turkey in the Eastern Mediterranean. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 22(3), 306-332.
- Meral, Z., & Paris, J. (2010, Ekim). Decoding Turkish foreign policy hyperactivity. *Washington Quarterly*, 33(4), 75-86.
- Nolte, D. (2010). How to compare regional powers: analytical concepts and research topics. *Review of International Studies*, 36(4), 881-901.
- NTV. (2021, 6 Mart). Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Doğu Akdeniz mesajı. 09.04.2021 tarihinde <https://www.ntv.com.tr/turkiye/cumhurbaşkanı-erdogandan-dogu-akdeniz-mesaji,Ja4Jadgeo0KUdPRvPzMXrg> adresinden alındı.
- Ongun, Y. (2021). Turkey in an increasingly complex Eastern Mediterranean: How Turkey can defend its interests and alleviate its isolation in the region. Michael Tanchum (Ed.), *Eastern Mediterranean In Uncharted Waters: Perspectives on Emerging Geopolitical Realities* (s. 31-38) içinde. Ankara: Konrad Adenauer Stiftung.
- OPEC. (2021). Brief History. 12.04.2021 tarihinde https://www.opec.org/opec_web/en/about_us/24.htm adresinden alındı.
- Oran, B. (2001). *Türk Dış Politikası I. Cilt: 1919-1980: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Örki, A., (2016). Bölgesel güvenlik kompleksi çerçevesinden Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bağımsızlık sorunsalı, *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 5(2), 209-231.
- Özler, Z. (2009, Ekim). İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu 2009: Lizbon Antlaşması, *İktisadi Kalkınma Vakfı*, No:9, 17.04.2021 tarihinde https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2-lizbon_antlasmasi_zeynep_ekim_2009.pdf adresinden alındı.
- Özpek, B.B. (2012, Ocak). En uzun on yıl: 11 Eylül sonrası Ortadoğu. *Ortadoğu Etütleri*, 3(2), 183-215.
- Öztiğ, L. İ. (2019). Syria and Turkey: Border- security priorities. *Middle East Policy*, 26(1), 117-126.
- Pamir, N. (2018, 20 Ekim). Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Ekseninde. 29.01.2021 tarihinde *Petrol Mühendisleri Odası*: <https://pmo.org.tr/wp-content/uploads/2018/10/Dog%CC%86u-Akdeniz-ve-K%C4%B1br%C4%B1s-Ekseninde-Enerji-ve-Jeopolitik.pdf> adresinden alındı.
- Pazarıcı, H. (1986). *Doğu ve Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü*. Ankara: A.Ü. S.B.F. ve Basın-Yayın Yüksekokulu Basımevi.
- Rubin, A., & Eiran, E. (2019). Regional maritime security in the eastern Mediterranean: expectations and reality. *International Affairs*, 979-997.
- Saleem, A. (2010, 14 Temmuz). Energizing peace: the role of pipelines in regional cooperation. 30.03.2021 tarihinde *Brookings Doha Center*: <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/Ener-037.pdf> adresinden alındı.
- Sarı, G. (2019). Değişen Küresel Dengeler ve Bölgesel Güvenlik Kompleksi: Doğu Akdeniz, *Uluslararası Güvenlik Kongresi (Kuram, Yöntem, Uygulama)*, 3-14.
- Senkyr, J. (2010) Turkey on the road to becoming a regional power. *Konrad Adenauer Stiftung*, 76-91.
- Seufert, G. (2020, 6 Şubat). Turkey shifts the focus of its foreign policy: from Syria to the Eastern Mediterranean and Libya. (SWP Comment, 6/2020). Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik -SWP- Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit. 16.04.2021 tarihinde https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/66994/ssoar-2020-seufert-Turkey_shifts_the_focus_of.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-2020-seufert-Turkey_shifts_the_focus_of.pdf adresinden alındı.
- Sever, A. (2020). Regional power role and intervention: The Turkish case over Syria in the 2000s. *Contemporary Review of the Middle East*, 7(2), 143-164.
- Shaffer, B. (2014, 11 Mart). Can new energy supplies bring peace? 09.04.2021 tarihinde *The German Marshall Fund of the United States*: <http://www.gmfus.org/archives/can-new-energy-supplies-bring-peace/> adresinden alındı.
- Stergiou, A. (2016). Turkey-Cyprus-Israel relations and the Cyprus conflict. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 18(4), 375-392.
- Stivachtis, Y. A. (2019). Eastern Mediterranean: a new region? Theoretical considerations. S. N. Litsas, & A. Tziampiris (Ed.), *The new Eastern Mediterranean: Theory, politics and states in a volatile era* (s.45-61) içinde. Springer. (eBook)
- Taştan, K. & Kutschka, T. (2019, 15 Nisan). The implications of Eastern Mediterranean gas for Turkey. 10.04.2021 tarihinde *The German Marshall Fund of the United States*: <https://www.gmfus.org/publications/can-new-energy-supplies-bring-peace> adresinden alındı.
- Taufel, M. (2015, Kış). The evolution of maritime security in the Mediterranean Sea. *Strategic Studies*, 25(4), 45-60.
- T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü. (2011, 14 Ekim). Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz'de Kıta Sahaneli Sınırlandırılması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı. 15.04.2021 tarihinde <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0471.pdf> adresinden alındı.
- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı. (2013). Türkiye-AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları. 20.01.2021 tarihinde https://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (1997, 14 Aralık). Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının, AB Lüksemburg Kararı İle İlgili Açıklaması. 25.12.2020 tarihinde http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cumhuriyeti-_disisleri-bakanliginin_-ab-luksemburg-karari-ile-ilgili-aciklamasi_-14-aralik-1997.tr.mfa adresinden alındı.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2011, 21 Eylül). No: 216, 21 Eylül 2011 Türkiye-KKTC Kıta Sahaneli Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması. 16.04.201 tarihinde https://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eyul-2011-turkiye-_kktc-kita-sahaneli-sinirlandirma-anlasmasi-izmlanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa adresinden alındı.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2020, 16 Ocak). Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy'un Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun Uluslararası Bir Kuruluşa Dönüştürülmesine Yönelik Toplantı Hakkındaki Soruya Cevabı. 08.04.2021 tarihinde https://www.mfa.gov.tr/sc_-3_-dogu-akdeniz-gaz-forumu-hk-sc-tr.mfa adresinden alındı.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2021, 20 Ocak). Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy'un Yunanistan'ın İyon Denizi'nde Karasuları Genişliğini 12 Deniz Miline Çıkarması ve Yunanistan Dışişleri Bakanı Dendias'ın Beyanları Hakkındaki Soruya Cevabı. 25.01.2021 tarihinde http://www.mfa.gov.tr/sc_-2_-yunanistan-in-iyon-denizinde-karasulari-genisligini-12-deniz-miline-cikarmasi-ve-yunanistan-db-nin-beyanlari-hk-sc.tr.mfa adresinden alındı.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (t.y.). Türkiye-Libya Siyasi İlişkileri. 11.01.2021 tarihinde <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-libya-siyasi-iliskileri.tr.mfa> adresinden alındı.

T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. (2020, 5 Mayıs). Avrupa Birliğinin tarihçesi 11.04.2021 tarihinde https://ab.gov.tr/_105.html#:~:text=Maastricht%20Antla%C5%9Fmas%C4%B1%20ile%20C3%BC%C3%A7%20s%C3%BCtunlu,%22Adalet%20ve%20C4%B0%C3%A7i%C5%9Fleri%22%20olu%C5%9Fturuyoru adresinden alındı.

Troitskiy, E.F. (2015) Central Asian regional security complex: The impact of Russian and US policies. *Global Society*, 29(1), 2-22.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2011, 14 Ekim). Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz'de Kıta Sahaneliği Sınırlandırılması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/471), yasama dönemi 24, yasama yılı 2, sıra sayısı 114, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss114.pdf> adresinden 27.04.2021 tarihinde alındı.

EU Neighbours. (2021). The European Neighbourhood Policy. 08.04.2021 tarihinde <https://www.euneighbours.eu/en/policy/european-neighbourhood-policy-enp#:~:text=The%20European%20Union%27s%20European%20Neighbourhood,prosperity%20in%20its%20closest%20neighbourhood> adresinden alındı.

Üçler, Y. T. (2014). Gümrük Birliği'nden sonra Türkiye-AB ilişkileri. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(27), 204-231.

Yavuz, N., Özdal, B. (2020), Turkey's role within regional security complex theory: a contextual analysis on turkish foreign policy after september 11, 2001 terrorist attacks. *Bariş Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 8(2),1-33.

Yaycı, C. (2012). Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının paylaşılması sorunu ve Türkiye. *Bilge Strateji Dergisi*, 4(6). 03.02.2021 tarihinde <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-159-2014040713bs-2012-1-1-70.pdf> adresinden alındı.

Yazan, Y. (2012). Türk-Yunan Ege Denizi sorunlarının Avrupa Birliği Komisyonunun ve Parlamentosunun bakış açıları çerçevesinde incelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 191-218.

Yeşilyurt, N. (2020). 2011 sonrasında Türkiye-Mısır ilişkilerinde yaşanan ani yükseliş ve sert düşüşü anlamak. *Siyasal: Journal of Political Sciences*, 29(2), 337-365.

Yıldız, T. (2010). Turkey's energy policy, regional role and future energy vision. *Insight Turkey*, 12(3), 33-38.